

rite gubernanda, Lipsiæ an. 1619 editum in 8, memorari a Fabricio, fortasse in paucis schedis mss. quas ad sextum volumen paratas reliquit. Addit Schoettgenius, Freherum ad Petrum de Andlo de Imperio Rom., II, 16, scribere, se anno 1612 hunc librum anecdotum ad prelum parare, ex eodem libello octo distincta adducere Nicolaum Cusanum de Concordantia cathol., præf. lib. III. Non inuenio quisnam alius librum viderit, aut de eo locutus fuerit: neque indignum opus certe est quod ad hujus temporis novitates conuendendas recudatur. Exstat in codice Vat. Palat. 591, etc. Is, cap. 9, laudat pietatem Caroli Magni, et Ludovici (filii) qui regnare cœpit (post patrem) anno 814; adeoque Sedulius hujus operis auctor ante sæculum IX non floruit, et videtur esse ille ipse quem laudat Hepidamnus, et fortasse Sedulius Scotus, cujus manu Psalterium græcum scriptum recenset Montfauconius Palæogr. Gr., III, 7, p. 236. Hactenus Arevalus. Unus ergo Schoettgenius Scoti Sedulii hoc editum opus dixit, et quidem alieno testimonio fretus. Jam vero etiamsi id forte dictum sit vere (de quo dubitare licet), nihil tamen impedit quominus liber ex hominum conspectu usuque ereptus, ineditorum instar haberi possit. Nunc ad meas quoque manus Palatinus codex venit, qui non est alius, ut suspicor, quam ille ipse a Goldasto olim in Germania visus: etenim id exemplar anno 1619 in Palatinatu apud Heidelbergam adhuc erat, neque Romam nisi anno 1622 cum Palatina bibliotheca migravit. Cum vero hunc codicem et tantulæ molis et summæ raritatis esse viderem, veritus sum ne quo casu aliquando periret, atque ita opus priscum, et pro illa ætate non contemnendum, sempiterno exitio intercederet. Hæc potior, inquam, grauiorque libri imprimendi mihi causa fuit.

II. Etsi autem vocabulum *Scotus* ad Sedulium in codice non adiungitur, attamen de re dubitare prorsus non licet. Etenim Hepidamnus in suis Annalibus ad annum Christi 818 scribit: *Sedulius Scotus clarus habetur*. Item Trithemius (quanquam Sedulios

brum epistolarum recenset, quem ait incipere *Sedulius Scotigena*. Est autem notissimum quot docti viri religiosi sub Carolo ejusque posteris ex Angliâ atque Hibernia (quæ tunc erat Scotia) in Gallias ad florentissimam Carolingiorum aulam venerint, præsertim post Alcuini magnam apud eos regnatores gloriam. Annum quoque scripti libri præcise mihi videor deprehendisse. Etenim Sedulius, cap. 9, pag. 28, Carolum Magnum postremum in Romanis imperatoribus nominat, et mox addit, a Deo fuisse *adordinatum* Ludovicum imperatorem. Illud, inquam, vocabulum *adordinatum*, videtur prorsus significare imperii cum patre societatem, quæ cœpit anno 813, Caroli ultimo; sequente enim excessit e vivis, solum post se relinquens Ludovicum imperatorem. Libri igitur ortus extra annum 813 statui vix potest. Hinc etiam factum puto, ut titulus non singulariter *de Rectore Christiano* sit positus, sed pluraliter, quia duo Christiani rectores illo anno erant. Atque hoc opere per imperii provincias vulgato, Sedulii nomen celebre evasit, ita ut auctoris claritatem quinto post editionem anno Hepidamnus adnotaverit. Neque inutilis Ludovico Cæsari liber fuit; etenim his quoque Sedulii præceptis ad regias virtutes informatus, clementissimus et justissimus princeps evasit, et religioni ac prælatis ejus summe addictus. Certe post illos veteres Constantinum ac Theodosium nulli principes religiosiores fuere quam Caroli Magni majores ac posterii, quorum illustrem memoriam et annales retinent et alia innumera monumenta testantur. Est autem hic ipse Sedulius Scotus, cujus in divi Pauli Epistolas exstant Collectanea (*hujus voluminis col. 9*), in Matthæum autem conservabantur Parisiis mss. apud Jesuitas, teste Labbeo. Nobis quidem non injucundum accidit ut tria Sedulii opuscula lectoribus offerremus. I. Expositiones in argumenta Evangeliorum Matthæi, Marci, et Lucæ, quas tomo IX Script. vet., p. 159-181, exhibuimus (*supra, col. 271*). II. Præsens opusculum *de Rectoribus Christianis*. III. Explanationes in præfationes sancti Hieronymi ad Evangelia (*infra*) (a).

(a) Latine eruditionis studiosos nolo hæc obiter notitia fraudare, nempe me scholia quædam in prisco codice vidisse ad Mart. Capellam, cujus in calce litteris quadratis legitur hæc inscriptio: *Expliciu*

glossæ secundi libri de nuptiis Philologiæ et Mercurii, Mynei Martiani Felicis Capellæ Afri Carthaginiensis, quas fertur composuisse Severus scholasticus urbis Romæ.

SEDULII SCOTI

LIBER

DE RECTORIBUS CHRISTIANIS

AD CAROLUM MAGNUM VEL LUDOVICUM PIUM.

(Mat., ibid.)

INCIPIIT OPERIS PRÆFATIO SUBSEQUENTIS.

Omne ministerium trifido quod præminet orbe,
Arte gubernandum. Sunt artis plurima dona.
Omnicarens Dominus terras, mare, sidera, cœlos
Arte creat, totum pulchrum regit arteque mundum.
Artibus egregiis sapientia celsa Tonantis
Præposuit hominem cunctis animalibus orbis.
Ars curcum regitat, naves ars rite gubernat,
Atque triumphalis res artem bellica spectat.
Indiget artis apes. Sic ut res publica felix

▪ Videsis capitulum 9.

D Esse queat, rectore bono populoque beato.

Ob hoc cœlestum transcurrens prata librorum
Florida congressi vobis, rex, inclyta sarta,
Quæ capitis vestræ mentis diadema perornet,
Sceptraque glorificent Christi dominantia nutu
Atque salutiferas divini dogmatis herbas
Pollice decerpsi nardo redolente calathis.
Sumite de liquidis Israel fontibus undas
Quæ satient bibulum prædulci rore palatum.
Gloria nam regum, nitidis et steinmata sceptris

Dogmata sunt Domini, nec non exempla priorum,
 Gestaque nobilium procerum famosa per orbem.
 Artibus his vigeat vestri res publica victrix,
 Atque gubernetur multis feliciter annis,
 Donec sideream vos ascendatis in aulam,

A Juste regnantum qua perpes gloria pollet.

Explicit præfatio.

Tecum principium, finis, rex Christeque, tecum.
 Alpha operis famuli sis, Deus, ωque tui.

INCIPIUNT CAPITULA EJUSDEM LIBRI.

I. De eo quod pium rectorem, accepta potestate regali, primum dignos Deo et sanctis ecclesiis honores dicere oportet.

II. Qualiter rex orthodoxus semetipsum regere debet.

III. Qua arte et industria momentaneum regnum stabiliri potest

IV. De regia potestate non tam opibus et fiducia fortitudinis, quam sapientia cultuque pietatis perornanda.

V. Quanta sacri moderaminis sollicitudo erga uxorem et liberos propriosque domesticos ab eodem est exhibenda.

VI. Quales consiliarios et amicos bonum principem habere decet.

VII. Quæ res malos principes faciat.

VIII. De avaris vel impiis regibus, et quanta per eodem populum mala, vel ipsos ultio divina consequitur.

IX. De rege pacifico atque clementi. Vel quibus danda sunt beneficia.

X. Quot columnis regnum iusti regis sustentatur.

XI. De eo quod bonus princeps ecclesiasticis causis be-

nivola intentaque sollicitudine favere debet et synodali-
 bus conventibus.

XII. De eo quod saluberrimis antistitum admonitionibus et correptionibus pio rectori obtemperare sit gloriosum.

XIII. De zelo boni rectoris rationabili ac pietati permixto.

XIV. De duce Christiano, ut non in sua et suorum fortitudine, sed in Domino confidat.

XV. De eo quod imminentibus hostilium bellorum fragoribus divinum sit implorandum auxilium.

XVI. De adversis si forte contigerint.

XVII. De non superbiendo post oblatam etiam ab hostibus pacem, seu prostratos hostes.

XVIII. Gratiarum ac benivola vota post pacem seu victoriam Deo reddenda.

XIX. De privilegiis sanctæ matris Ecclesiæ a pio rectore conservandis, ac dignis ecclesiarum præpositis atque ministris.

XX. Quanta ignominia superbos, qualisque vel quanta gloria hic et in futuro principes orthodoxos comitatur.

INCIPIT LIBER SEDULII

DE RECTORIBUS CHRISTIANIS ET CONVENIENTIBUS REGULIS QUIBUS EST RES PUBLICA RITE GUBERNANDA.

CAPITULUM PRIMUM.

Postquam regale sceptrum regni que gubernacula rector Christianus susceperit, primum quidem gratiarum actiones atque condignos Omnipotenti sanctæque Ecclesiæ honores oportet ut rependat. Res etenim publica tunc suo initio pulcherrime consecratur, cum regia sollicitudo et sacra devotio sancto superni regis timore simul et amore accenditur; cumque de gloriosa Ecclesiæ utilitate provido consilio procuratur; ut quem regalis purpura cæteraque regni insignia exterius condecorant, cumdem laudabilia vota erga Deum et sanctam Ecclesiam interiorius perornent; quia nimirum ad temporalis regni fastigium tunc insigniter ascenditur, cum omnipotentis regis gloria vel honor pio studio pertractatur. Pius itaque princeps summi donatoris omnium voluntati et sanctis præceptis obedire magnopere studeat, cujus superna voluntate atque ordinatione se ad calmen regiminis ascendisse non dubitat, testante Apostolo qui ait : *Non est potestas nisi a Deo; quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt* (Rom. XIII, 1). Quantum se bonus rector a Deo ordinatum esse cognoscit, tantum pia sollicitudine invigilat, quatenus omnia coram Deo et hominibus secundum trutinam rectitudinis ordinabiliter disponat atque perpenset. Quid enim sunt Christiani populi rectores, nisi ministri Omnipotentis? Porro idoneus et fidelis quisque est minister, si sincera devotione fecerit quæ ei jus-

serit suus dominus atque magister. Hinc piissimi et gloriosi principes plus se ministros ac servos Excelsi quam dominos aut reges hominum nuncupari et esse exsultant. Unde beatus David rex et propheta eximius sæpe servum Domini se nominat. Nec non et inclytus Salomon ejusdem filius Omnipotentem deprecans, inter cætera sic ait : *Respice ad orationem servi tui, et ad preces ejus, Domine Deus meus; audi hymnum et orationem quam servus tuus orat coram te hodie, ut sint oculi tui aperti super domum de qua dixisti : Erit nomen meum ibi* (III Reg. VIII, 28, 29).

Unde et celeberrimæ memoriæ magnus Constantinus imperator, credito atque perfecto salutaris crucis et catholicæ fidei mysterio, cum lætanti ejus imperio etiam religio valde florebat, non sibimet arrogans, gratias omnipotenti Deo referebat, quia minister opportunum eum habere dignatus fuerat Deus sui consilii. Ecce imperator eminentissimus plus gratulabatur se Dei fuisse minister, quam terrenum habuisse imperium. Hinc ipse, quia minister supernæ voluntatis fuerat, a Britannico mari usque ad loca Orientis regnum dilatavit pacificum; et quoniam Omnipotenti semetipsum subdiderat, cuncta hostilia bella, quæ sub eodem sunt gesta, potentialiter atque fideliter superavit. Construebat et amplis opibus Christi dotabat ecclesias. Hinc ei superna gratia triumphales concessit habere victorias. Quia procul dubio sacri rectores quanto plus se Regi regum hu-

militer subjiciunt, tanto magis ad gloriosæ dignitatis eminentiam sublimer ascendunt. Quis autem non miretur quantos honores Domino præfatus Salomon rependerit, postquam regni sceptrum Deo auctore suscepit? quam sapientissima devotione templum Domini construxerit atque mirifice ornaverit? quantas denique pacificas hostias Deo obtulerit? Hinc fructum suæ devotionis atque orationis percepit, sicut apparens ei Dominus locutus est dicens: *Audivi orationem tuam et deprecationem quam deprecatus es coram me; sanctificavi domum hanc quam ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum; et erunt oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus. Tu quoque, si ambulaveris coram me, sicut ambulavit pater tuus in simplicitate cordis et in æquitate, et feceris omnia quæ præcepi tibi, et legitima mea et judicia mea servaveris, ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum, sicut locutus sum David patri tuo dicens: Non auferetur de genere tuo vir de solio Israel (III Reg. ix, 3-5). Itaque si ille rex Salomon pro sacra devotione proque construenda domo terrestri Domini, tantam remunerationis gloriam habere promeruit, quam inæstimabilem habebit gloriæ palmam si quis Deo amabilis rector sanctam perornaverit Ecclesiam, quæ est Dei vivi spirituale tabernaculum? Sed hæc quæ breviter stylo prosali diximus, aliqua versuum dulcedine concludamus.*

Quisquis florigeri sceptrum fert nobile regni,

Primum Celsithrono vota precesque ferat.

In cujus sacro sunt omnia numine scepra,

Et pax nobilium, vita salusque ducum.

Nam regale decus radians diademaque regni

Est timor altithroni sanctus amorque Dei.

Lilia florigerum comunt ceu lactea campum,

Ut rosa puniceæ schematis ore rubet,

Sic justus rector virtutum flore virescit,

Germinet ut fructus mentis in arce sacros.

Pulchra Salomonem decoravit purpura regem,

Nec non Davidis fulgida scepra patris,

Sed magis interius prudens devotio cordis

Ornavit juvenem glorificando Deum.

Instar luciferi niteat res publica vestri,

Exortuque novo splendida vota gerat.

CAP. II.

Qui apicem regis dignitatis, Domino præstante, ascenderit, oportet ut se ipsum primum regat, quem divina dispositio alios regere ordinavit. Rex enim a regendo vocatur. Tunc autem hoc nomine se veraciter appellari intelligat, qui semet rationabiliter gubernare non ignorat. Rex itaque orthodoxus summo-pere studeat, ut qui subditis bene concupiscit imperare, aliorumque errata disponit corrigere, ipse mala non admittat, quæ stricte malus corrigit, et bona quæ imperat, ante omnes implere contendat. Sex autem modis bonus rector sese laudabiliter regit: primo quidem dum illicitas cogitationes animi severitate reprimit; secundo dum salubria consilia tam ad suam quam ad populi utilitatem pertinentia pertractat, tertio cum otiosa et inutilia seu noxia ina-

nium verborum folia profluere devitet; quarto cum gloriosorum principum prudentiam simul et verba, nec non divinæ Scripturæ eloquia super mel et favum mentis faucibus sapifcet; quinto cum perniciosæ actionis omne dedecus perpetrare expavescat; sexto vero cum si qua sunt laudabilia, si qua sunt gloriosæ dispositionis opera magnifica insigniter ostendat, ut qui interius coram Domino devota fulgescit voluntate, exterius coram populo sermone clarescat et opere. Quem decet trinam observare regulam, terrorem scilicet et ordinationem atque amorem. Nisi enim ametur pariter et metuatur, ordinatio illius constare minime poterit. Ergo per affabilitatem et beneficia procuret ut diligatur, et per justas vindictas non propriæ victoriæ sed legi Dei studeat ut metuatur.

Hunc ergo oportet esse humilem in suis oculis, sicut scriptum est: *Rectorem te posuerunt, noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex ipsis (Eccli. xxxii, 4)*. Nec solum juste hominibus, sed sui corporis et animæ dominari passionibus, quatenus rector jure queat nuncupari, sicut quidam sapiens ait: *Rex erit, qui recte faciet; qui non faciet, non erit. Sit ergo consilio prudentissimus in sermone, nunc ut possit terribilis; sapius vero gratia dulcedinis affabilis, victor libidinis, superbiæ atque vesanæ ferocitatis, amicus bonorum et inimicus tyrannorum, hostis criminum, hostis vitiorum, in bello cautissimus, in pace constantissimus, fidelibus promissionibus probatissimus, divina humanis præponens, subjectos deterrrens a malo, invitans ad bona, remunerans copia, indulgentia liberans, ex malis bonos, ex bonis faciens optimos. Sit sanctus et utilis rei publicæ, clementia commendabilis, in bonitate conspicuus, pietate, fortitudine, castitate, justitia præclarus, vir optimus et apice principali dignissimus, Dei timorem semper præ oculis habens, et secundum Omnipotentis decreta, justa perpensans judicia, qui dat salutem regibus, et omnia quæcumque vult facit in cælo et in terra et in omni creatura; quia ipse est Dominus omnium, cui omne genu flectitur cælestium, terrestrium et infernorum (Philip. ii, 10), in cujus manu omnis potestas in cælo et in terra, qui est rex regum, et spes gloriæ juste et pie dominantium.*

Qui regit affectus animi, rex jure vocatur,

Et fluxas carnis qui domat illecebras.

Quamvis qui fulvum superat virtute leonem

Rex tenet clarum laudis honore locum;

Sed plus est laudum fastos calcare superbos,

Iram ceu ravidam mitificare feram.

Magnus et ille cluit sævos qui triverit hostes,

Lauriger ac victor clara tropæa refert.

Gloria sed major comptum cælestibus armis

Hostes aereos vincere posse ducem.

Est magis imperium mentem frenare per artem,

Quam si quis habeat triplicis orbis opes.

Nam templum Domini justis mens regia fulget,

Fit thronus excelsi judicis ipsa Dei.

Comitur illa domus flavo speciosior auro,

Justitiæ solem gaudet habere suum.

CAP. III.

Regnum hujus sæculi momentaneum volubilis rotæ vertigini sapientes esse consimile judicaverunt. Nam sicut omnis rotæ vertigo, quæ superiora habet modo dejicit, et quæ dejecta sunt modo superius extollit, ita subito erectiones, subito elisiones terrestris gloria regni sustinet; unde nec veros, sed imaginarios et citius fugitivos honores habet. Illud enim verum regnum est, quod in sempiternum perdurat; hoc autem quod transitorium est et caducum, non veritatem, sed quamdam mediocriter similitudinem veri et permanentis semper regni ostendit. Sicut enim arcus cœli varios pingens ornatus arcuatæ curvamine celeriter refugit, ita nimis sæcularis gloria dignitas, quamvis ad præsens ornata, tamen est citius fugitiva. Qua itaque arte et quali industria quantaque sollicitudine hæc instabilitas ad aliquam stabilitatis effigiem refrenatur? Forte vero aut armorum violenta fortitudine, aut pacifica tranquillitatis concordia terrestre regnum stabilitat? Sed rursus in ipsis armis bellorumque fragoribus grandis instabilitas inesse cernitur. Quid enim incertius est magisque instabile bellicis eventibus, ubi nullus est certus laboriosi certaminis exitus, nulla certa victoria, et sæpe ab inferioribus sublimiores superantur, nonnunquam vero in alterutros vergentia mala eveniunt cœqualia; et qui se præsumebant habituros esse victoriam, utrique in finem non habent nisi calamitosam miseriam. Quanta quoque mala sub ficto nomine pacis proveniunt, quis explicare potest? cum etiam illa pax quæ stabilis ac firma inter bonos esse credebatur, interdum per prava malorum consilia in exitiosas discordiarum tempestates transfertur. Unde in armis instabilitas, in pace transitorium videtur.

Quid ergo aliud restat, nisi ut cor regis et tota spei fiducia non in armorum hominumque fortitudine, neque in pacis transitorie fallacia, sed in Omnipotentis clementia figatur? qui regnum quod donavit, sive in adversis sive in prosperis stabilire novit. Cor itaque principis, et fidelis in ministerii regimine devotio, ipsum non deserat a quo tantum beneficium et gloriosum ministerium donatum fuit; ne forte ille summus rector indignatus ab eo abstrahat beneficium quod dederat, si infidelem esse senserit quem tanquam fidelem ministrum ordinavit. Nam si rex terrenus a quolibet sibi homine infideli datam auferre valet potestatem, alique tribuit quem fidiorem comperit esse, quanto magis supernus universorum donator, quem nullius perfidie nubila fallere possunt, potens est a reprobis sua abstrahere beneficia, aliisque præstare quos idoneos suæ voluntatis ministros noverit esse? Unde et impius ille Saul rex Israel privatus fuit regno et vita, quoniam neque fidelis minister exstitit coram Domino. At vero David virum electum secundum cor suum Omnipotens invenit, quem ob hoc in apicem regie potestatis sublimavit, quia illum fidelem fore ministrum elegit præsciendo. Itaque prudens rector cor suum in Ex-

PATROL. CIII.

A celsi gratia stabilire studeat, si transitorium regnum quod est ei commissum, aliquam stabilitatis habere similitudinem desiderat. Et quoniam justus et misericors est Dominus, cui cordis affectu debet inhærere, opera multipliciter exhibeat misericordie, ut multam mercedis gloriam metat. Justitiam diligat simul atque custodiat; injusta vero atque maligna opera in subjectis repudiet, ac laudabili zelo, qui est secundum scientiam, corrigat. Qui dum sit in divinis præceptis stabilis, illius regnum magis magisque in hoc sæculo stabilitur, et ad æterna stabilitatis gaudia superno juvamine perducitur.

Ceu rotæ cyclus celeri recursu
Volvitur, summas reprimique ad ima
Quas rotat partes rapidum per axem

Mobilitate :

Regna sic mundi trifidum per orbem
Gloriæ celsum stabilire culmen
Nesciunt, lapsum sed habere norunt
Aurea sceptrâ.

Inclytæ plebis fuit Israelis
Floridum regni decus adlevatum
Quando servabant sacrosancta legis
Mystica jura.

Unde pollebat Domini triumphis,
Atque crudeles superabat hostes,
Dum suam plebem pietas Tonantis
Glorificabat.

Rursus, heu ! quantis premitur ruinis
Abrahæ sanctum speciale patris,
Dum creatori sua prona tempestis
Subdere colla !

Una sed tantæ medicina gentis
Jam fuit votis rogitare celsum,
Qui potens noscit stabilire regna
Perpetue nutu.

Principes terræ Domino potenti
Ferte gaudentes thymiamam voti,
Quem tremunt cœli proceres superâ.
Magnificate.

CAP. IV.

Omnis autem regia potestas, quæ ad utilitatem rei publicæ divinitus est constituta, non tam caducis operibus ac terrestri fortitudine, quam sapientia cultuque divino est exornanda; quoniam procul dubio tunc populus providi arte consilii gubernabitur, adversarii Domino propitiante profligabuntur, provincie regnumque conservabuntur, si regia sublimitas religione et sapientia perornetur. Namque hominis naturam Deus hanc esse voluit, ut duarum rerum ipse homo cupidus et appetens esset, religionis et sapientie. Est autem religiosa sapientia saluberrimum decus, devotarum lumen animarum, cœleste donum et gaudium sine fine mansurum. Qui ergo vult gloriose regere, ac sapienter populum gubernare, et vehemens in consiliis esse, a Domino postulet sapientiam, qui dat omnibus affluenter, et non improperat (Jac. 1, 5), ipsamque sapientiam studiose, labore simul et amore perquirat; quatenus ei congruat il-

lud quod scriptum est : *Beatus est qui invenit sapientiam, et qui affluit prudentia (Prov. iii, 13)*, cæteraque quæ in laudibus sapientiæ describuntur. Ille itaque rector vere beatus est celebrandus, qui splendore illuminatur sapientiæ, quæ est fons consiliorum, fons sacræ religionis, corona principum, origo virtutum, in cuius comparatione omnes pretiosarum claritates gemmarum vilescent. Hæc cautissima est in consiliis, mirabilis in eloquiis, magnifica in operibus, fortis in adversis, temperans in prosperis, oculosa in iudiciis. Hæc suos amatores cælesti gratia venustat, et tanquam sidereum firmamentum eosdem clarificat, sicut scriptum est : *Iusti fulgebunt quasi stellæ, et intelligentes quasi firmamentum.*

Hæc Salomonem præ cunctis terræ regibus sublimavit, quia illam amavit ab adolescentia sua, et amator factus est decoris ejus. Unde sicut in Regnorum libris legitur, ipsi apparuit Dominus Salomoni per somnium nocte dicens : *Postula quod vis ut dem tibi (IV Reg. ii, 9)*. A quo cum Salomon cum esset puer, cor docibile postularet, ut iudicare posset populum Domini, et discernere inter malum et bonum, tale responsum a Domino recepit : *Quia postulasti verbum hoc, et non petisti tibi dies multos nec divitias aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium, ecce feci tibi secundum sermones tuos, et dedi tibi cor sapiens et intelligens in tantum, ut nullus ante te similis tibi fuerit, nec post te surrecturus sit. Sed et hæc quæ non postulasti dedi tibi, divitias scilicet et gloriam, ut nemo fuerit similis tibi in regibus cunctis retro diebus. Si autem ambulaveris in viis meis, et custodieris præcepta mea, et mandata mea, sicut ambulavit David pater tuus, longos faciam dies tuos (III Reg. iii, 11-14)*. O quam ineffabile est divinæ largimentum gratiæ ! quæ si recto corde et pura intentione poscitur, plus donat quam quod rogatur. Ecce rex Salomon non argentum, non aurum, non alias opes terrenas, sed sapientiæ gazas poscivit a Domino. At qui simpliciter recte postulaverat, duplum accepit. Nam non solum ditatus est sapientia, sed et sublimatus est iudicia regni gloria. Unde regibus terræ egregium datur exemplum, quatenus spiritalia dona plus quam carnalia pio desiderio ab Omnipotenti exposcant, si diu et feliciter in hoc sæculo regnare desiderant. Decet igitur amabilem Deo principem discendi habere voluntatem desideriumque cælestium. Sic enim vere et cor habet in manu Dei, et regnum cum pace multis annorum curriculis, favente Domino, gubernabit.

Qui cupit rector probus esse iudex,
Lance qui iusti trutinæque gaudet,
Inhians pulchri terebrare falsa
Cuspide veri,
Luminum patrem rutili creantem
Solis ac lunæ nitidique cosmi
Poscat, ut sensis nitent coruscis
Luce sophiæ.
Vota cognoscat Salomonis æqui

Quæ volaverunt subito per æthram,
Ac penetrarunt Domini sabaoth
Aurea tecta.

Ipsæ percepit docilemque sensum
Mente lustratus, sapiensque factus.
Insuper regni columnæ gubernat
Gentis Hebrææ.

Quid valet flavi nitor omnis auri?
Ostra quid prosunt rosei decoris?
Gloriæ quid sunt Scythicæque gemmæ?
Quid diadema?

Orba si mentis acies hebescat,
Lumen ut verum nequeat tueri,
Unde discernat bona, prava, justa
Fasque nefasque.

Ergo rectori decus est amare
Te Patris Verbum sapiensque lumen,
Christe, qui sceptris dominaris orbem
Celsaque regna.

Cujus in dextra requies beata
Constat, in læva locuplesque gaza.
Gloriæ princeps humiles coronans
Tollis opimos.

CAP. V.

Rex pius et sapiens tribus modis regendi ministerium gerit. Nam primo se ipsum, quomodo in superioribus ostendimus; secundo uxorem propriam et liberos suosque domesticos; tertio populum sibi commissum rationali et glorioso moderamine regere debet. Bonum itaque principem non solum sibimet dominari oportet, dum a malis declinet, et quæ bona sunt eligat et firmiter teneat; sed etiam alios sibi conjunctiores, uxorem videlicet, liberos atque domesticos, provida sollicitudine ac familiari charitate gubernet. Hoc autem faciens duplicem thesaurizat sibi gloriæ palmam, ut dum in se bonus et sanctus sit, alios sibi conjunctos bonos faciat et sanctos, juxta Psalmistam, qui ait : *Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris (Psal. xvii, 27)*, et reliqua. Non enim sufficit propriam habere honestatem, nisi pudicæ et castæ conjugis, nec non etiam filiorum et comitum ac ministrorum pudore decoretur, dicente David : *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat (Psal. c, 6)*. Nam sicut lilium agrorum ac violarum multiplice pulchritudine venustatur, et sicut luna stellarum splendore circumstantium gratius emicat, ita nimirum rex justus ac sapiens aliorum societate bonorum perornetur. Is ergo perspicaciter procuret ut non solum nobilem pulchram ac divitem, sed et castam, prudentem quoque atque in sanctis virtutibus morigeram habeat conjugem. Nam quantum conjux jure est conjunctior, tantum aut felle malitiæ noxia sit, aut morum dulcedine mellea. Etenim mulier inepta domus est in ruina, divitiarum defectio, iniquorum saturatio, omnium malorum et vitiorum commoratio; quæ diversis superstitionibus multum se exterius ornans, interiora animæ suæ nescit decorare. Quem diligit hodie, odit in crastino. Et sicut quidam ait : Nau

fragium rerum est mulier male fida marito. Ita e A
 contrario easta et prudens mulier utilibus rebus
 disciplinabiliter intendens, humili facie hilarique
 sermone pacifice liberos et familiam regit, proque
 viri salute, si necesse fuerit, suam animam opponit
 morti, ac divitias quæ sunt mariti sui cum bona fama
 custodit. Qui est amicus ejus heri, idem amicus ejus
 hodie. Fit ergo ipsa divitiarum deductio, et domus
 confirmatio, viri jucunditas, familiæ pulchritudo,
 omniumque virtutum connexio. Talem autem decet
 non solum viro suo casta copula esse connexam et
 subditam, sed pietatis et sanctæ conversationis sem-
 per ostendere formam, ac prudentium consiliorum
 esse repertricem. Sicut enim persuasione malæ con-
 jugis damnosa nascentur pericula, ita prudentis
 uxoris consilio multa proveniant utilia quæ sunt B
 Omnipotenti beneplacita. Unde et Apostolus ait
 quoniam vir infidelis salvabitur per mulierem fidelem
 (1 Cor. vii, 14).

Nec solum infideles, sed etiam sancti et orthodoxi
 principes mirabilem sæpe in uxoribus pendunt et
 auscultant prudentiam, non sexum fragilem conside-
 rantes, sed fructus honorum consiliorum carpentes.
 Unde et de gloriosi imperatoris Theodosii venerabili
 conjuge nomine Placilla refertur quod ipse princeps,
 dum in se bonus et justus et sapiens erat, habebat
 et aliam utilitatis occasionem per quam de bonis
 operibus triumpharet. Conjux enim ejus divinas leges
 eum sæpius admonebat, se ipsam tamen perfecte
 prius erudiens. Non enim regni fastigiis elevata est,
 sed potius divino amore succensa. Beneficii namque C
 magnitudo majus ei desiderium benefactoris adhi-
 bebant. Repente namque venit ad purpuram. Claudo-
 rum atque debilius maximam habebat curam, non
 servis, non aliis ministris utens, sed per semetipsam
 agens, et ad eorum habitacula veniens, et unicui-
 que quod opus haberet præbens. Sic etiam per ec-
 clesiarum xenodochia discurrens suis manibus mi-
 nistrabat infirmis, ollas eorum tergens, jus gustans,
 offerens cochlearia, panem frangens cibosque mi-
 nistrans, calicem deluens, et alia cuncta faciens quæ
 servis et ministris mos est solemniter operari. His
 autem qui eam talibus de rebus nitebantur prohibere
 dicebat: Aurum distribuere, opus imperii est; ego
 autem pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi D
 omnia conferenti. Nam viro suo sæpe dicebat: Oportet te semper, marite, cogitare quid dudum
 fuisti, quid modo sis. Hæc si semper cogitaveris, in-
 gratus benefactori non eris, sed imperium quod
 suscepisti, legaliter gubernabis, et harum rerum
 placabis auctorem. His ergo sermonibus velut opti-
 mam quamdam utilitatem virtutisque abundantiam
 conjugii suo offerebat.

Rex pius et sapiens terno moderamine regnat
 Semet suosque subditos.

Gloria regnantis proba moribus eminet uxor,
 Sicut honesta vinea.

Illam nobilitas triplici virtute venustet
 Rosis pudici pectoris

Lactea formoso niteant si colla decore,
 Magis niteat castitas.

Christus ut Ecclesiam sibi casto junxit amore,
 Uxor viro sic hæreat.

Mitis simplicitas in cujus mente redundet
 Velut columbæ gratia.

Quam decoret pietas, prudentia, sacra potestas,
 Esther ut alma floruit.

Vincula pacis ament rex et regina, duobus
 Sit fœdus et concordia.

Invida non dirimat geminos discordia pacis
 Quos lex superna junxerat.

Disciplina regat quorum prænobile germen
 Rami decori floreat.

Aridus ut viridi bene crescat in arbore palmeus,
 Cultor bonus hoc providet.

Princeps et rectrix populum si rite gubernant,
 Suam regant prosapiam.

Abrahæ veluti generosa stirpe creatis
 Ornent polos nepotibus.

CAP. VI.

In humanis rebus nulla quidem ars, ut dicunt,
 difficilior est quam inter turbulentissimas hujus sæ-
 culi procellas bene imperare, et provide rem publi-
 cam gubernare. Sed hæc ars tunc ad finem perfe-
 ctionis pervenit, cum ipsa res publica prudentes et
 optimos consiliarios habet. Trina autem regula in
 consiliis est observanda; prima quidem ut divina
 præponantur humanis, cum obedire oporteat Deo ma-
 gis quam hominibus (Act. v, 29). Si quis ergo navim
 rei publicæ tanquam bonus gubernator regere feli-
 citer disponit et exoptat, optima Domini consilia,
 quæ in sacris eloquiis sunt propalata, non negli-
 genter custodiat. Secunda vero consiliorum est regu-
 la, quatenus providus rector non tam in suo quam
 in suorum prudentissimorum innitatur consilio. Unde
 illa Antonini imperatoris præcipua semper in con-
 siliis fuit sententia: Æquius est ut ego tot et talium
 amicorum consilium sequar, quam ut tot et tales
 amici meam unius voluntatem sequantur. Salomone
 quoque hoc ipsum attestante, qui ait: Dissipantur
 cogitationes ubi non est consilium: ubi vero plurimi
 sunt consiliarii, confirmantur (Prov. xv, 22), et erit
 salus ubi multa consilia sunt (Prov. xi, 14). Nam
 prudens prudentes in consilium vocat, et sine eorum
 consilio nihil facit. Stultus vero in semetipso cogi-
 tat, et quod sine consilio aliorum cito vult facit.
 Porro tertia norma in consiliis est obtinenda, ne
 bonus rector dolosos et perniciosos habeat. Quis
 enim debet in consiliis malignantium confidere? Nam
 sicut vallis per campos, et laquei in plateis, et
 pedicæ ubi non patantur, pedes aliorum retinent,
 ita impiorum consilia felle noquiæ permixta justos
 et sanctos in itineribus male impediunt. Sicut enim
 boni consiliarii sursum rem erigunt publicam, sic
 mali ruinosa calamitate præcipitant. Tales ergo
 repudiandi sunt consiliarii atque omnimodis detes-
 tandi; quia nunquam erga principem terrenum
 devoti erunt, qui Dei præcepta male vivendo con-

temnunt. Qui enim possunt esse boni, qui sibi sunt A mali?

Sed sicut omnipotentis Dei saluberrima divulganda sunt consilia atque præcepta, ita nonnunquam prudentium rectorum hostibus sunt occultanda consilia. Siquidem in re publica nulla sunt meliora consilia, quam alia quæ ignoraverit adversarius. Et enim securum iter agitur, quod agendum hostes minime suspicantur. Duo vero maxime contraria sunt consilio, festinatio et ira. Nam ira obcærat animum ne utile videat consilium, et quomodo longa consilia plerumque non labuntur. Tunc autem præcipue consilium ad prosperitatis eventum perducitur, cum regia fiducia in Omnipotentis auxilio figitur. Unde vero post Deum bona prodeunt consilia nisi a fidelibus et optimis amicis, qui promerentur superna illustrari B gratia, ut non errent in consilio? Quorum provida deliberatione, divina inspirante clementia, sæpe salubris consilii botrus carpitur. Absit vero ut crudeles tyrannos tanquam infestos dracones bonus habeat princeps amicos, quod pantheris exemplo animalis astruitur. Siquidem panther, genus quadrupedis, est ut physici perhibent omnium animalium amicus, excepto dracone. Illorum itaque amicitiam habeat, quos probos esse cognoscit. Qui sunt autem boni amici? nisi illi qui sunt sancti ac venerabiles, non malitiosi, non furaces, non factiosi, non callidi, non ad malum consentientes, non bonorum inimici, non libidinosi, neque crudeles, non circumventores sui principis; sed sancti, continentes, religiosi, amatores principis sui, et qui de illo nec ipsi rident, nec risui esse volunt, qui neque mentiuntur, neque fingunt, et nunquam decipiunt; sed veraces, sobrii, prudentes atque in omnibus suo principi fideles. Talibus itaque personis salva efficitur res publica, pique regnatoris fama crescit et gloria.

Absque gubernaculo navis ceu nutat in alto
Fluctibus, ac tumidis tunditur illa notis,
Gloria sic regni præclaraque sceptras labascunt,
In pessumque cadunt, heu! sine consilio.
Nam sunt nonnulli quorum fit mellea lingua,
Aspidis at subtus tetra venena latent.
Qui delentificis persuadent omnia verbis,
Quorum sermo strepit subdola ceu fovea.
Horum consilio res publica sulta videtur

Ob hoc consilii prædulcem carpere botrum
Cum submersa ruat o miseranda nimis!

Jam decet excelsum qui tenet imperium.
Dorcadæ ut vigili montis de vertice visu
Quo cito transfugiant cuncta pericla notant,
Sic adversa cavet speculari lumine mentis
Dux bonus arte bona consiliisque probis.
Ceu margaritum bibulis prænobile conchis,
Quomodo dulcifluo mel legiturque favo,
Sic et amicorum puro de fonte legendum
Et decet et prodeat utile consilium.
Verus amicitia custos sine felle probatur,

Cui placet omne bonum, displicet omne malum.

Est est qui vere, seu non non dicere norit,

Cui cor secretum consonat atque pium.

Olli firma fides vita sit charior ipsa,

Nescit arundineas texere mente strophas.

Non illum nutare facit clangorque tubarum,

Anchora nam stabili corde manet fidei.

Talem non gazæ, non auri pondera norunt

Fallere, ne læsa sit pretiosa fides.

CAP. VII.

Nunc autem ordo exposcit ut de malis etiam principibus aliqua nos breviter perstringamus, quoniam de bonis quædam utilia sceptris, quæ rei publicæ necessaria diximus. Ubi primo quæritur quæ causa etiam ex bonis malos principes faciat? Ad quod dicendum: Jam primum regalis licentia, deinde rerum copia, cum ipsa abundantia rerum causa malorum fiat. Amici præterea improbi, satellites detestandi, eunuchi avarissimi, aulici vel stulti vel detestabiles, per quos omnes etiam in illo dominatore qui videbatur bonus esse nascitur oblivio mandatorum Dei. Postremo, quod negari non potest, rerum publicarum ignorantia. Hinc colligunt se quatuor vel quinque, atque unum consilium ad decipiendum imperatorem seu regem capiunt. Dicunt quid probandum sit. Imperator qui domi clausus est, vera non novit: cogitur hoc tantum quod illi loquuntur, facit iudices quos fieri non oportet, amovet a re publica quos debeat obtinere. Unde etiam venditur bonus et cautus et optimus imperator, qui eo ipso miser efficitur cum C apud ipsum vera reticeantur. Hinc sæpe tumultuosa indisciplinatione et Dei cultrix pietas et veritas opprimitur, cum multum derogatio prævaleat quando derogatores creduntur fide digni, quos gemina pestis corrumpit acerbissima, amor videlicet falsitatis et odium veritatis.

Quam præcipitans turbo regentes
Subvertit nimium copia rerum!
Qui primumque boni regimine clarent,
Fiunt sæpe mali sine profano.
Sacris qui fuerant moribus aurum,
Mox plumbo similes viliter horrent.
Et qui vitis erant ubere læti,
Agrescunt veluti sprete labrusca.
Incautum dominum mente strophosa
Fallunt præcupidi sic et amici.
Multis inde dolis optimus ille
Anceps fit titubans sicut arundo,
Ignoratque miser figmina falsi,
Nec lucent domino lumina veri.
Nam cæcant oculos regis honores,
Aurum, divitiæ, nubila, mendæ,
Vultus feminei blanda voluptas,
Chari falsidici, pompa, potestas.

CAP. VIII.

Modo consequens esse videtur quatenus de impiis rectoribus nos disseramus, ut agnita illorum malitia et pessimo in hoc sæculo fine, perpetua quadam ratione, qui prudens est rector a malis operibus se ab-

stinendo cautior et melior fiat, atque summo benefactori placere magnopere procuret. Quid sunt autem impii reges, nisi majores terrarum latrones, feroces ut leones, rabidi ut ursi? sicut scriptum est de illo: *Leo rugiens, et ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem* (Prov. xxviii, 15). Rex siquidem impius tanquam leonis personam habens ad omne responsum acriter verbum nequam sine prudentium consilio cum omni malitia profert, bonos humilians malosque exaltans; cujus dies abbreviantur, et ejus memoria cum sonitu peribit. Peccavit enim plus quam potuit. Tales itaque sunt amici malorum, inimici honorum, servi libidinis et avaritiæ, servi totius nequitiae, ministri diaboli, semper laborantes ac nihil facientes, gurgites humani generis, miseriæ, pabula æternæ gehennæ, ut cedrus subito exaltati, sed in profunda tartari præcipitati. Hinc Psalmista dicit: *Vidi impium superexaltatum et elevatum ut cedros Libani, et transivi et ecce non erat, et quæsi cum, et non est inventus locus ejus* (Psal. xxxvi, 35, 36). Florent enim sicut olera et fenum agri, quod hodie cum speciositate oritur, et in crastino arescens non reperitur. De quibus per prophetam dicitur: *Ipsi regnaverunt, et non ex me; principes extiterunt, et ego ignoravi; qui neque recte et regia via sciunt seu volunt incedere, sed ad dexteram sinistramque norunt declinare. Quibus competit illud quod per Isaiam Dominus loquitur dicens: Dereliquerunt Dominum sabaoth, et ambulaverunt per vias distortas* (Isa. i, 4). Dolosi in consiliis, atroces et mendosi in verbis, maligni in operibus, quorum finis erit secundum opera eorum. De quibus per eundem prophetam dicitur: *Dominus exercituum cogitavit, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, et ad ignominiam deduceret inclytos terræ* (Isa. xxiii, 9). Sed et beatus Job: *Laus, inquit, imperium brevis est, et gloria hypocritæ est instar puncti* (Job xx, 5). Hæc etenim vita temporalis in comparatione æternitatis minimo puncto comparatur. Væ autem illis qui pro parvo puncto præsentis felicitatis vendunt gloriæ æternæ beatitudinis!

Quanta vero vel eosdem subditos mala vel ipsos rectores ultio divina consequatur, non est nostræ facultatis enarrare; sed pauca de multis placet in manifestum propalare. Regis Pharaonis impietas, quæ ex cordis duritia inoleverat, sibi suisque Ægyptiis decem plagas intulit, atque insuper Rubro mari tartareique Acherontis imo ipsum suosque submersit. Antiochum et Herodem ac Pontium Pilatum, quis nescit quanta districti judicis ultio perculit? Quid dicam de Nerone, Ægea, et impiissimo Juliano, aliisque eorum in nequitia consimilibus? Nonne omnes cum suis sequacibus post mortem pessimam os inferni devoravit? Sed ut innumeros præteream, Theodorici crudelissimi regis de hoc sæculo exitum infelicem explicabo, qui cum esset Arianæ sectator invidiæ, ac honorum insecutor Christianorum, postremo, sicuti cuidam viro revelatum fuerat, inter Joannem papam et Symmachum patricium discin-

ctus atque discalciatus et vinctis manibus deductus, in Vulcani ollam jactatus est. Nam quia Joannem papam affligendo in custodia occidit, Symmachum quoque patricium ferro trucidavit, ab illis in ignem immissus apparuit, quos in hæc vita injuste judicavit. O quam districta et justa sunt Omnipotentis judicia! cujus disponente nutu digna ultio immitem secuta est tyrannum. Nam qui servis Domini injuste transitoriam mortem intulit, duplici morte corporis et animæ juste deperit. Qui alios præsentis vita spoliaverat, ipse tam momentanea quam æterna vita spoliatus fuit. Idem itaque geminum peregit ministerium; nam sibi gehennæ supplicium ubi cruciabitur in sæcula sæculorum, sanctis vero supernæ gloriæ palmam administravit. Injuste judicati fiunt repente coronati, atque judices a Domino in crudelem tyrannum transmissi. At vero injuste judicans sit subito judicatus, atque æternæ damnationis flammis addictus. Qua in re nimis terribile exemplum proponitur, ne terræ potentes servos Domini persequantur, quos valido virtutis suæ brachio Deus omnipotens ulciscitur. Sed hæc de reprobis dicta sint rectoribus. Nunc ad potiora stylo consequenti trans-eamus.

Reges terræ quos male gesta
Dedecorant, similesne videntur
Apris, ursis tigridibusque?
Hi majores suntne latrones
Terrigenum, rabidive leones,
Unguibus accipitresque rapaces?
Contigit Antiocho et Pharaoni,
Herodi miseroque Pilato
Momentanea perdere regna,
Cum sociis Acheronta subire.
Sic semper reprobos mala damna
Affligunt nimis hic et in ævum.
Quid floretis tempora proles
Ardentes ostroque decori,
Quos exspectat clibanum ignis,
Quem nec lædet roscidus imber?
Qui Dominum lucis nec amatis,
In tenebras vos exteriores
Ibitis; illic gloria vestra
Arens marcebit sine fine.
Justos vero celsa corona
Glorificabit luxque beata.

CAP. IX.

Septem speciosiora sunt aliis creaturis Dei, ut sapientes ferunt, cælum innubiale quando argenteo colori mirabili similitudine comparatur; sol in virtute sua, quando reciprocis cursibus in splendore gloriæ suæ habitatores mundi illuminat; luna in integritate nudataque facie nubibus recentibus, quando proprio cursu solis vestigia investigat; ager fructuosus, quando diversis floribus nodisque crispantibus depingitur; varietas maris, quando serenitas cæli nubiumque placidis fluctibus in littoribus pulcherrime ostenditur; chorus justorum in una fide habitantium; rex pacificus in gloria regni sui,

quando in aula regia ostensis muneribus donisque traditis multa beneficia præstat. Rex etenim justus et pacificus læta facie bona dividit, et uniuscujusque causam diligenter meditatur, et infirmos et pauperes populi non despiciens, cum seniorum et prudentiorum consilio et judicio vera judicia loquitur, malos humilians bonosque exaltans. Dies ejus cum gloria extendentur, et ejus memoria in æternum manebit. Princeps pacificus tanquam floridus et fertilis est in proximo paradisu, et quasi vinea honesta copioso abundans fructu, omnem a splendore conspectus sui conturbans discordiam, qui dum pacem in aula suæ mentis amplectitur, procul dubio mansionem præparat Christo, quia Christus pax est, et in pace requiescere cupit. Porro ubi pax est, in disputationibus veritas, et in operibus justitia invenitur. Sicut ergo providus gubernator procellosi maris pericula arridente temporis serenitate evadere nititur, sic rector pacificus serena mentis tranquillitate ac pacis concordia impetus discordiarum sedula debitatione compescere meditatur. Quem trinam pacis regulam conservare oportet, hoc est: supra se, in se, juxta se; quia erga Deum, et in se ipso, et circa proximos debet esse pacificus. Tantum est enim pacis bonum, ut etiam in rebus terrenis atque mortalibus nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo melius inveniri. Fructus autem pacificæ mentis est, erga subjectos et amicos benignam ostendere misericordiam simul et clementiam, quibus virtutibus tam pius regnator quam ejus regnum gloriose conservatur; testante Salomone, qui ait: *Misericordia et veritas custodiunt regem, et roborabitur clementia thronus ejus* (*Prov. xx, 28*). Non enim quidquam est quod bonum rectorem melius populo favorabilem atque amabilem commendet, quam clementia et pacifica serenitas.

Hæc, ut alios causa brevitatæ omittam, Augustum Cæsarem fecit celeberrimum; hæc Antoninos, magnum quoque Constantinum, Theodosios cæterosque magnificos principes sublimiter beatificavit. Eadem quoque magnum Carolum inter cætera virtutum insignia in sacratissimum præ cæteris terrarum principibus Augustum dedicavit. Hæc Ludovicum piissimum adordinavit imperatorem. Et quid plura referam? Certe serenissima pietatis clementia gloriosos principes et glorificavit in terra, et consortes sanctorum collocavit in cælo. Quippe qui non solum sua, sed et totos semetipsos Omnipotenti dederunt. Nihil autem ab justo et pio rege donandum est, nisi quod sit beneficium. Beneficium autem si ad aliquam mercedis remunerationem in hoc sæculo refertur, interit atque finitur. Nec enim possumus id habere integrum, cujus pretium nobis persolutum est. Unde non tam beneficium, sed potius commercium dicenda est talis largitio. Danda sunt vero beneficia, quæ data boni principis famam pietatemque et justitiam non lædunt, juxta dignitates personarum et utilitates rerum, non secundum cupiditates accipientium, qui facile sibi met denegant; quia quod difficile aut im-

A possibile est, improbe atque atrociter exposcunt. Unde Nerva imperator dicebat: Amici cum se mereri omnia præsumunt, si quidquam non extorserint, atrociores sunt. In omnibus itaque largitionibus temporalibus servanda est mensura rectaque in donatione intentio, ut pro salute rei publicæ et sanctæ utilitate Ecclesiæ proque cælestis indeptione gloriæ bonis melioribus optimis cuncta per sereni principis munificentiam distribuantur.

Conditor supernus orbis imperator omnium Ipse cuncta quæ creavit pulchra fecit artifex. Inter hæc creata, septem pulchriora præeminent, Picta cæli sphaera lucis emicante gratia, Alma solis inter astra candidansque gloria, Ac referta post bicorne luna stemma luminae, Fructuosus et virescens hortus flore germinum, Thetyos serenitas quæ visa mulcet omnium, Sanctus et chorus piorum te Deum coelestium, Gloriosus atque rector optimus per omnia, Liberalis et serenus sanctitate præditus, Æquitate, puritate cordis ille præminet, Quem tremit superbaque reprobum celsitas, Qui bonos honorat sponte largitate regia. Pacifer et beatus ille sit sicuti vinea, Trinitatis est imago digna sorte cœlitum.

CAP. X.

Sed inter hæc aliud quod est sciendum, quoniam ut sapientes perhibent, sunt octo columnæ quæ fortiter regnum justî regis sustentant. Prima columna veritas est in omnibus rebus regalibus. Secunda columna patientia in omni negotio. Tertia, largitas in muneribus. Quarta, persuasibilitas seu affabilitas in verbis. Quinta, malorum correctio atque contritio. Sexta, honorum amicitia atque exaltatio. Septima columna levitas tributi in populos. Octava, æquitas judicii inter divites et pauperes. Hæc sunt itaque octo columnæ quæ regnum justî principis et in hoc sæculo stabilitant atque ad æternæ stabilitatem gloriæ perducunt.

Fabrica nulla tenet stabilem per tempora formam,

Si non fulturis nixa sit illa suis.

Nec stabilire queunt splendentia lumine templa,

Aula nec et regum his sine firma potest.

Justi rectoris propriis sic stare columnis

Publica res poscit propitiante Deo.

Prima columna micat veri speciosa decore.

At patiens regimen rite secunda tenet.

Tertia largiflua meritis dat munera dextra.

Quartaque blandiloquax dulcia verba sonat.

Quinta malos reprimit, miro zeloque coruscet.

Gaudet sexta potens magnificare bonos.

Septima clementer populi levigatque tributum.

Ast octava regit justitiæ trutinam.

Nititur his solidis res publica fulta columnis,

Sicuti mons Sion his stabilisque manet.

CAP. XI.

Cum itaque his octo columnis regis potestatis eminentia salciatur, decet amabilem Deo rectorem causam sui personalem utilitatibus postponere et

clesiasticis, ut in quantum memor est beneficiorum Dei quæ illi superna gratia concessit, in tantum beneficii largitorem honoret. Tunc vero honorare Altissimum bonus princeps cognoscitur, cum illorum qui laborant in agro Dominico, tanquam magni regis dispensator, adjutor et protector efficitur. Certum namque est quod tanto propitius causas terreni principis Omnipotens sua pietate disponet, quanto de sua, sanctæ videlicet Ecclesiæ, causa illum sollicitum esse viderit. Itaque providus rector studeat facere quæ Deo sunt beneplacita, si ipse desiderat ut Deus faciat quæ sunt illi prospera et gloriosa. Isque diligenti cura solerter provideat quatenus synodales conventus per singulos annos bis vel ter fieri jubeat, ut quod ad verum Dei cultum pertinet, quod ad ecclesiarum ipsius reverentiam, et ad honorem pertinere cognoscitur sacerdotum, vel quid contra mandata Domini gestum sit, in ipso reverendo atque unanimi discutiatur conventu, ut quidquid bene actum sit, corroboretur; si qua vero sunt male gesta, in melius corrigantur. Ubi et ipsi præpositi oportet ut investigentur qualiter suis ministeriis fungantur, vel quomodo plebem sibi commissam tam cælesti informent doctrina, quam sanctæ conversationis imbuant exemplo. Quæ omnia si cum pacis unanimitate et canonica justitia subtiliter pertractentur, fructuosa utilitas sanctæ Ecclesiæ gignitur, ac reverendi rectoris, hæc benevola deliberatione scilicet et auctoritate ejus agnatur, magni seminarium propagatur meriti.

Nam pretiosa religiosi principis est corona sanctam episcoporum concilium, in quo famosissimus magnus videlicet Constantinus imperator exsultans in Domino gloriabatur, qui collectos ex omnibus fere gentibus quæ sub cælo sunt, quibus Christi prædicatum erat Evangelium, viros sacratissimos plus quam trecentos episcopos tam doctrina quam miraculis coruscantes, propter catholicæ discussionem fidei in unum, hoc est Nicænum, congregavit concilium. Unde et hic huc usque mos Christianus inolevit, ut apud omnes orthodoxos Ecclesiarum principes synodales fieri conventus decernatur, propter necessarias sanctæ Ecclesiæ utilitates, quæ non nisi synodalibus investigari conciliis atque canonicis definiri sanctionibus debent. Unde cautum et humilem et valde circumspectum oportet esse regem; nec quidquam de negotiis ecclesiasticis judicare præsumat, antequam synodalia statuta cognoscat. Si quidem ecclesiastica judicia valde sunt coram Deo periculosa, nisi cum maxima proferantur justitia; præcipue si per calumniosos accusatores et mendosos testes, qui innocentes sunt examinentur absentes, quod est Christianitatis alienum. Unde et illud in Evangelio legitur: *Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi audierit ab ipso prius et cognoverit quid faciat?* (Joan. vii, 51.) Pius itaque rector tanquam luminosa pupilla primo quod justum et legitimum est secundum canonicas sanctorum episcoporum sanctiones perspicaciter attendat; dehinc

A consensum atque auctoritatis adminiculum his quæ sunt vera et justa adhibeat. Per se vero nullatenus de talibus præjudicium faciat, ne forte errando ante conspectum Domini culpam aliquam detestabilem incurrat.

Unde venerabilis memoriæ Valentianus imperator cum a sanctis episcopis rogaretur quatenus dignaretur ad emendationem sacri dogmatis interesse, Mihi, inquit, cum minimus de populo sim, fas non est talia perscrutari; verum sacerdotes, quibus hæc cura est, apud semetipsos congregentur ubi voluerint. Et hæc quidem dicebat imperator tam virtute humilitatis præditus quam Dei timore munitus, ne forte offenderet Altissimum si suam propriam prætulisset potioribus sententiam. Hoc ipsum fecit, ut prædixi, magnificus et sapientissimus imperator Constantinus, non in sua, sed in sanctorum prudentia sapientiaque episcoporum confidens. Hoc beatus Jovinianus Deo amabilis princeps fide inconcussa servavit; qui dum hostis esset Arianæ perfidie atque sectator Nicæni decretorum concilii, ex momentaneo terrestris imperii fastigio æterni sibi gloriam regni comparavit. Quid referam de duobus sacratissimis divina præstante gratia imperatoribus Theodosiis? qui in tantum Omnipotenti placuerunt, ut regias purpuras, scepra quoque et apicem imperatorie dignitatis divinis præceptis et canonicis institutis Domino inspirante subderent, ac pium zelum erga Dei ecclesiam indefessa charitate semper haberent. Unde illos universorum Dominus sublimavit in terris, et post præsentis gloriæ felicitatis tanquam dilectos sibi ministros in æternum beatificat in cælis. Sed si quis est tantorum æmulus gloriæ principum, si quis Christianus rector feliciter et gloriose in hoc sæculo regnare desiderat, et ad palmam sempiternæ beatitudinis pervenire contendit, illorum fidelissimam erga cultum Omnipotentis imitetur devotionem, sequere benevolum, clementem, in judiciis districtum, in cordis humilitate mansuetum, in visceribus misericordie compatiens, in largitate munificum, in zelo qui secundum Deum est fulmineum circa Dei Ecclesiam solerter exhibeat, si consortio supernorum civium cum sanctis et justis rectoribus regnare perenniter procurat.

D Princeps magnificus quem Deus extulit
 .Ut præsit populo sceptriger inclytus,
 Debet Celsithrono se bene subdere,
 Cedros qui Libani conditor edidit,
 Montes qui superos vertice sublevat,
 Qui gemmare facit ruraque floribus,
 Piatit quique polos sideribus pater,
 Qui cæli cherubim rex supereminet.
 Reges terrigenas malignos is ordinat.
 Ob hoc provideat rector honoribus
 Excellens superis quos Deus attulit,
 Olli quo placeat qui regit omnia,
 Regnum qui tribuit maximus arber.
 Illum magnificat quisquis eum colit,

Vërbo, corde pio, regimine, moribus.
 Christi quiquè volens Ecclesiæ favet,
 Servator canõntum; ductor et optimas
 Claret justitiæ stemmate fulgidus
 Rex est jure sacer qui sacra dogmata
 Ac decretâ Patrũ servat in omnibus.
 Illum clarificat pontificum chorus;
 Ten gemmæ radiant in diademate,
 Ut campum decorant violæ ac lilia,
 Illustrantque polum fulgida sidera.

CAP. XII.

Opõrlet autem modestum dominatorem pondere
 humilitatis et obedienciæ virtute fieri præditum, ut
 virtutes humilitatem videlicet atque obedientiam,
 quam ipse in subjectis diligit, in se ipso recogno-
 scat. Itaque si contigerit ut a prudentibus reprehendatur,
 se quidem reprehensibilem esse acriter doleat,
 ac protinus ad pœnitentiæ medicamenta cur-
 sere festinet; et qui libenter peccaverat, virgam cor-
 rectionis libenter atque gratanter accipiat; et priusquam
 Creator manum suam ad feriendum excutiat,
 de correctione commissi sceleris summopere studeat,
 hie tam postmodum acrius dstrictus iudex feriat,
 quantum diutius et clementer exspectat. Præoccupet
 faciem Domini in confessione, si quis regni gubernator
 in abscondito peccavit vel publico. Quomodo de sancto rege
 et propheta David legitur, qui cum post stuprum
 Bersabee et homicidium commissum in Uriam
 Hethæum per Nathan reprehendebatur propheta,
 non erat reprehensori indignatus, sed sibi-
 met, recognoscens suum peccatum, jam fuerat iratus;
 et qui post culpam hilariscebatur perperatam,
 se ipsum per amarum deslevit pœnitentiam.
 Hinc lacrymis veniam promeruit qui coram
 Domino gravia scelera commisit, et ex fonte lacry-
 narum venit ad manipulum gaudiorum, sicut ipse
 alibi dicit: *Qui seminant in lacrymis, in exultatione
 metent, et reliqua. (Psal. cxxv, 5.)*

Sed et illud quod de gloriosi principis Theodosii
 admiranda humilitate atque pœnitentia traditur, nec
 prætereundum esse videtur, qui cum post injustam
 inultorum millium necem Mediolanum venisset, et
 solemniter in sacrum voluisset intrare templum, ei
 sanctus Ambrosius hujusmodi clamorem, plenam valde
 gemitibus, audiens occurrit foris ad januas, et in-
 gradientem his sermonibus a sacri liminis ingressu
 prohibuit: Nescis, imperator, perpetratae a te necis
 quanta sit magnitudo? Neque post causam tanti fu-
 roris mens tua molem pœsumptionis agnoscit? Sed
 forte recognitionem peccati prohibet potestas impe-
 rii. Quibus igitur oculis aspicias communis Domini
 templum? Quibus calcabis pedibus sanctum illius pa-
 vimentum? Quomodo manus extendes de quibus
 adhuc sanguis stillat injustus? Quomodo hujusmodi
 manibus suscipies sanctum Dei corpus? Qua pœ-
 sumptione ore tuo poculum pretiosi sanguinis per-
 cipies, dum furore sermonum tantus injuste sit san-
 guis effusus? Recede igitur, recede, nec secundo
 peccato priorem nequitiam augere contendas. Susci-

A pe vinculum quo te omnia Domina nunc ligavit.
 Est enim medicina maxima sanitatis.

His sermonibus obediens (erat enim divinis erudi-
 tionibus enutritus, et aperte sciens quæ sunt propria
 sacerdotum, quæ regum), gemens et deflens ad re-
 galia remeavit. Cumque octo mensium continuo trans-
 issent tempora, propinquavit nativitatis Salvatoris
 nostri festivitas. Imperator autem lamentationibus
 assiduis in palatio residens, continuas lacrymas in-
 cessabiliter expendebat. Ingressus autem Rufinus
 tunc magister, et singularem apud principem fidu-
 ciam habens, et videns principem in lamentatione
 prostratum, accessit ut lacrymarum causas inquir-
 eret. At ille amarissime ingeniscens et vehementius
 lacrymas fundens, Tu, inquit, Rufine, ludis et mala
 mea non sentis; ego autem lamento et gemo calami-
 tatem meam, quia quidem servis et mendicanti-
 bus aperta sunt templa Dei, et proprium Dominum
 libenter exorant, mihi vero ingressus non est ad eum.
 Insuper etiam clausi sunt cœli. Hæc dicens, verba
 singula singultibus irrumpebat. Quem cum idem Ru-
 finus beato reconciliare Ambrosio persuaderet, neque
 tamen potuisset, hæc imperator in media jam platea
 cognoscens, Pergo, inquit, et justas in facie suscipio
 contumelias.

Cumque ad sacra limina pervenisset, in sanctam
 quidem basilicam non pœsumpsit intrare, sed veni-
 ens ad antistitem, et inveniens eum in salutariorum
 residentem, supplicabat ut ejus vincula resolveret.
 At ille tyrannicam dicebat ejus pœsentiam, et contra
 Deum vesanire Theodosium, ejusque calcare leges.
 Verum imperator, Non, inquit, insurgo adversus ec-
 clesiasticas sanctiones, nec inique ingredi limina sa-
 cra contendo, sed te solvere vincula mea deposco,
 et communis Domini pro me exorare clementiam,
 nec mihi januam claudi, quam cunctis pœnitentiam
 agentibus Dominus noster aperuit. Tunc antistes,
 Quam, inquit, pœnitentiam ostendisti post tantas
 iniquitates? Quibus medicamentibus incurabilia vul-
 nera plagasque curasti? At imperator, Tuum, inquit,
 opus est et docere et medicamina temperare, meum
 vero oblata suscipere. Quibus verbis imperatoris au-
 ditis, quæ illius humilitatem atque ipsum spontaneam
 pœnitentiæ suscipere afflictionem monstrabant,
 sanctus Ambrosius salutarem ei medicinam tantorum
 vulnerum apposuit, qua percepta imperator mag-
 nas gratias referebat. Tali ergo tantaque et pœs-
 uo imperator virtute clarescebant, quorum opus valde
 fuit admirabile, illius fiducia, hujus obedientia, illius
 zeli fervor, hujus autem fidei puritas. Porro regulas
 pietatis quas a magno sacerdote percepit, etiam re-
 versus in Constantinopolitanam urbem servavit.
 Nam dum festivitatis tempore ad ecclesiam proces-
 sisset, oblati in altari muneribus, mox egressus est.
 Cumque Nectarius pœsul ecclesiæ mandasset cur
 intus stare nolisset, mandavit princeps: Vix, in-
 quit, potui discere quæ differentia sit imperatoris et
 sacerdotis; vix enim veritatis inveni magistrum; Ambrosium
 namque solum novi vocari digne ponti-

ficem. Tantum itaque prodest increpatio a viro virtutis prolata!

Unde perspicuum est quod decet bonos et pios rectores salubres antistitum, quasi spiritualium medicorum, humiliter et libenter auscultare correctiones, testante Salomone, qui ait: *Inauris aurea et margarita fulgens, qui arguit sapientem et aurem obediens* (*Prov. xxv, 12*). Melius est enim a sapiente corripri quam stultorum adulatione decipi. Nam si nostrorum vulnera corporum a medicis sanari vehementer desideramus, et in presentia medicorum eadem ostendere non erubescimus, et in dolore medicinæ spe salutis oblectamur, quanto magis de vulneribus et plagis animarum nostrarum nos majorem habere curam oportet, quousque spiritalis medicus, quamvis acerrimam medelam adhibeat, per quam spes certa nostræ sanationis fiat? Sicut enim scalpellus medici non ob hoc malus est quod resecet vulnera et putridas amputet carnes, sic et correctio salubris.

Quam lux rutilo nova coelo
Fit grata habitantibus orbem
Post nubila noctis opacæ
Phœbi radiante corona;
Quam ros sitientibus arvis
Post torrida caumata Cancri,
Boreæ post frigora sæva
Ver florigerumque serenum;
Sic præveniente piacto
Animæ fit chara medela.
Morbis medicantur anhelis
Jam quisque salubribus herbis
Tolerint quo corporis agra.
Cura vigilante sagaci
Famulæ si tanta rependunt
Fragili medicamina carni:
Cur non potior medicina
Dominam medicatur ironoram,
Simulando jura creantis
Animam deitate beandam?
Quis vulnera tollere culpæ
Medico potest sine docto?
Caveant igitur dominantes;
Vitiis si mente labascunt;
Adeant medicosque peritos,
Christi pietate ministros
Quis discant subdere colla,
Qui possunt pellere morbos
Oleo vinoque salubri.
Nec non cœlestibus herbis
Paradisi flore creatis
Exstinguunt dira venena.
Revocant animas et ab imis
Verbo virgaque potenti,
Quas sancta cœlitus arte
Revehant ad pascua vitæ.

CAP. XIII.

Non est facile hominibus universas vitare hostis insidias. Nam dum quispiam libidinis effugerit passionem, incurrit in avaritiam; qua declinata, invidiæ fovea præparatur; hanc si transcendiderit, vitium furoris incurrit, et alios plurimos laqueos ponit inimicus, quo capere possit incautos. Et corpus quidem passiones habet facile ministrantes, ut animam possit occidere; sed mens divino solatio vigilans machinationum ejus destruit argumenta. Humanam naturam participatus Theodosius præfatus imperator habuit passionum quoque communionem, justoque furori immensam permiscens crudelitatem, injustam operatus est passionem. Quam rem narrare necessarium est propter utilitatem legentium: Thessalonica civitas est grandis et populosa, in qua dum fuisset orta seditio, quidam judicum lapidati sunt atque tracti. Hinc indignatus Theodosius non refrnavit infirmitatem iracundiæ, sed jussit injustos gladios super omnes evaginari, et una cum nocentibus innocentes interimari. Septem millia etenim hominum, sicut fertur, occisi sunt, non præcedente judicio, sed tanquam in messibus omnes simul incisi sunt. Quam ob rem, ut diximus, beatus Ambrosius præfatum imperatorem sancto zelo succensus graviter redarguit, ac furorem principis irrationabilem et scelus nefandum severa invectione detestatus fuit.

Unde bonus et prudens rei publicæ gubernator aptum est ut illud præcaveat, ne dum suorumve injuriam ulcisci supra modum disponit, irrationabilis reatum furoris incidat; sed propriam iram refrnare non negligat, et justis furoris stimulos affectu pietatis removeat, ne forte si plus justo deserviat in subjectos, incurrat rabiem leoninæ ferocitatis. Unde scriptum est: *Noli esse sicut leo in domo tua, subvertens domesticos tuos, et opprimens subjectos tibi* (*Eccli. iv, 35*). Nam sicut debellare superbos, ita et parcere subjectis, justum et misericordem dominum oportet. Unde et Antoninus imperator dicebat malle se unum civem servare, quam mille hostes occidere. In corrigendis itaque criminibus miscenda est lenitas cum severitate; faciendum ex utraque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Nec ulla correctionis seu vindictæ habeat modum, nisi recte præcedat judicium. Nec decet serenum rectorem furore iracundiæ, tanquam felle amaritudinis, esse perturbatum, si justum vult proferre judicium, cum nimis irascentium cæca sint judicia. Non enim potest serenum lumen justitiæ ac veritatis cernere, qui caligine obnubilatur iracundiæ. Opponatur itaque fortis patientiæ clypeus, contra irrationabilis impetum furoris. Nam, sicut scriptum est, *Melior est pateriens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnatore urbium* (*Prov. xvi, 32*). Fortior enim est qui

* Sumitur sequens narratio ex Theodoretii Historia, lib. v, cap. 17, 18, ut ex capitulo ejusdem

19 derivata fuerunt quæ noster dixit de Placilla. cap. 5.

violentiam et in se ipso inclusam feram superat A
iracundiam, quam qui leonem perimit.

Quanta vero mala per subitaneum furorem et impatientiæ vitium eveniant, quis explicare potest? Rex Saul, furoris impetum non refrenans, immani sævitia sacerdotes Domini trucidavit. Salomon quoque quamvis splendore sapientiæ fuerat illuminatus, tamen furoris passione repletus, suum fratrem interfici præcepit, pietatem tyrannidi postponens. Quid referam de reprobis Judæis? qui dum zelum, sed non secundum scientiam habuerunt, in Filium Dei et sanctos ejus discipulos homicidæ exstiterunt. At patientis virtute mansuetudinis sanctus David præditus, etiam inimicis suis sæpe pietatis affectu pepercit; nonnunquam vero Dei zelo stimulatus inimicos Domini usque ad mortis exitium protrivit. B
Decet enim dilectum Deo principem contra hostes et blasphemos Christiani nominis fulmineum frequenter habere zelum. Nam si Nabuchodonosor rex alienigena, ne blasphemaretur Deus Israel in tantum sævit, ut tale decretum firmaret dicens: Quicumque dixerit blasphemiam in Deum Sidrac, Misac et Abdenago, ipsi in interitum erunt, et domus eorum in perditionem (Dan. iii, 96); quanto magis orthodoxos rectores contra inimicos Christianæ fidei et doctrinæ atque religionis zelare oportet? quatenus Omnipotenti, cuius ministri gratia sunt ordinati, tanto magis placeant, quanto ferventius ea quæ Christi sunt, laudabili zelo satagere anhelant.

Post inclytos labores
Ac laurea tropæa,
Toga candente pacis,
Et regia corona
Lectis micante gemmis
Auroque compta flavo;
Cum purpura coruscat,
Aulæ decorus ordo,
Feliciter regentem
Cum sors beata comat,
Quam sæpe mentis aulam
Perturbat ira præceps,
Ac zelus ardet intus
Cæco furore cretus!
Ænea fervet olla
Nec sic furens in astra,
Ceu principis severa
Cor sævit ut læna.
Nolens modum tenere

^a Piscatorium instrumentum fuscina est, bilens aut tridens, qua velociter et perite vibrata confixi pisces capiuntur. Id ex veterum scriptis constat, et usus etiam hodiernus demonstrat. Nam et ego autumnalibus feriis in Circæa palude ad Luculli villam jacta fuscina breve piscibus bellum intuli. Hinc, ut pote deus marinus, tridentem fuscina gestat Neptunus, eique ipsam sub pedibus sternit Martianus Capella; quo loco, doctus aliqui vir Caylusius ridicule legit *lusciniam* pro *fuscina*. Causam hanc verissimam, cur detur Neptuno fuscina, unus fortasse inter mythographos novit Phornutus, cap. de Neptuno, quanquam et ipse immerito dubitans: *φέρει δὲ τριάναν, πότερον ἐπὶ αὐτῇ χρῶνται πρὸς τὴν τῶν*

Inflecta mens veneno.
Misceatur ergo menti,
Flagransque odore pacis
Bux fiat, ac serenus
Grato nitente vultu.
Nec judicans sit ante
Quam veritas pateat.
Nam notione nocte
Cor splendet ut lucerna.

CAP. XIV.

Sed dum boni rectores fastum superbiæ tyrannidis in adversariis debellare student, non in se nec in suorum fortitudine, sed in Altissimi virtute et gratia totam confidentiam stabilire debent, quia ipse est solus et potens protector omnium in ipso fiducialiter sperantium. Unde per Psalmistam dicitur: *Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus (Psal. cxvii, 9); bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine (Ibid. v. 8)*. Et alibi: *Nolite confidere in principibus neque in filiis hominum, in quibus non est salus. Exiet spiritus ejus et revertetur in terram suam. Et reliqua (Psal. cxlv, 3, 4)*. Cui etiam Jeremias concinit dicens: *Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur; recedentes a te, in terra scribentur; quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum (Jerem. xvii, 13)*. *Maledictus homo qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, et a Domino recedit cor ejus. Et reliqua (Ibid., v. 5)*. Nullus ergo debet confidere in homine, aut præsumere quod nullus ei possit resistere. C
Præsumebat et silurus piscis quod hamum sibi nemo jaceret, nemo tenderet retia; et si incidisset, omnia disrumperet, et tamen fuscina non evasit. Quod si quis singulari fortitudine excellens ob hoc singulos non timeat, idem multos necesse est ut caveat. Nam qui ab uno vinci non potest, interdum a multis vincitur. Elephas grandis est, et occiditur; leo fortis est, tigris fortis est, et occiditur. Prudentis autem rectoris est etiam metuere vel præcavere inferiores, cum sæpe ab inferioribus superiores superentur. Quam immanis est crocodilus et dentibus atque unguibus intolerabilis! qui tamen ab enideo bestiola ventre perimitur. Monoceron elephantem cornu perforat. Formidabilis elephantus murem timet. Leo rex ferarum exiguo scorpionis aculeo occiditur. Nemo itaque in suis viribus temere præsumat. D

Sed ne quis in suorum fortitudine ac numerosi-

ιχθύων θύραν, ἢ ὡς ἐπιτηδεύου τοῦτου τοῦ ὄργανου πρὸς τὴν κίνησιν τῆς γῆς; cæteri, quod valde miror, in alias abeunt, quas piget referre explicationes, hanc unice veram, ut reor, ignorantes, veluti Servius, ad Æn. i, 138; Fulgentius, lib. i, 3; et Vaticani mythographi, Class. AA. T. III, pp. 39, 86, 183; nec non Græci auctores laudati a Munckero ad Fulgentium loc. cit. Pictores vero ac statuarii, hoc aptius, præ cæteris piscatoriis, instrumentum Neptuno distinguendo adhibent; etenim tridens, cum marinum deum denotat, tum etiam sceptri vicem gerit, et omnino decoram atque speciosam aquarum domino dignitatem conciliat.

tate confidat, Xerxes rex Persarum bellum adversus A Græciam a patre susceptum per quinquennium instruxit; qui videlicet Xerxes dcc millia armatorum de regno, et ccc millia de auxiliis, rostratas etiam mille ducentas, onerarias tria millia numero habuisse narratur; ut merito inopinato exercitui, immensæque classi vix ad potum flumina, vix terras ad ingressum, vix maria ad cursum suffecisse memoratum sit. Sed Leonidas rex Spartanorum cum quatuor millibus hominum contra mille millia armatorum ejusdem Xerxis in bellum processit, ac, delictis Persarum copiis, victor et bello clarissimus cum suis paucis pro amore liberandæ patriæ occubuit. Xerxes vero, bello in Græcia infeliciter gesto, contemptibilis suis factus, in regia circumventus occiditur. Nam sæcularis gloriæ et incurvabilis superbix pedisequa est ignominia. Hinc per Salomonem dicitur: *Dominus exercituum hoc cogitavit ut detraheret superbiam omnis gloriæ, et ad ignominiam deduceret omnes inclytos terræ (Isa. xxiii, 9).*

Non ergo gloriatur fortis in fortitudine sua, nec dives in divitiis suis. Nam si eruca parvusque vermiculus fortior homine est, utquid se jactat terra et cinis, et elata per superbiam, cum ex humo sit, humana contemnit? Itaque qui gloriatur, in Domino gloriatur (I Cor. i, 31), qui arcum potentium infirmat, et infirmos robore accingit; cujus adinventioes sunt ut superbi cadant et humiles surgant; cui omnis potestas a Patre data est in cælo et in terra, et omnia subjecta sunt sub pedibus ejus. In quo si quis fiducialiter anchoram spei fixerit, misericordia circumdabitur, sicut scriptum est, *Qui sperat in Domino, sublevabitur (Prov. xxix, 25).* Exspectatio justorum lætitia, Psalmista attestante, qui ait: *Sperantes autem in Domino misericordia circumdabit (Psal. lxxi, 10).* Et iterum: *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus (Psal. xxxix, 5).* Quis enim speravit in Domino, et confusus est? Quis permansit in mandatis ejus, et derelictus est? Quis invocavit Dominum, et despectus est? *Quoniam pius et misericors Dominus (Eccli. ii, 13).*

Quisquis bellipotens sævis confidit in armis,
In se sive suis spem male fidus habens,
Instabili tremulans folio simulabitur ille,
Grando quod excussit, quod notus atque movet.
Cujus lorixæ textura rigente metallo
Ut fragilis telæ nutat araneolæ.
Plumbeus ut pugio gladius lentescit acutus,
Nec fidus dominum protegit et clypeus.
Quem galeæ tutela premit ceu lancea cassis,
Lancea vulnipotens sicut arundo valet.
Talibus horrendus jactabat sæpe Goliath,
Quem funda missus stravit ab hoste lapis.
Ilum non vicit clypeus, non arma tremenda,
Nonque minax sermo profuit Allophylo.
Si leo, si tigris, perimitur, si crocodilus,
Ingens si murem trux elephasque timet;
Ergo nec in proprii fidendum viribus ulli
Belligero, quamvis ænea membra gerat.

In Domino potius vivo spes tota locetur,
Qui regit altithronus numine regna Deus.
Qui dat et omnipotens ducibus sperare superna,
Virtutem valida vincere posse manu.

CAP. XV.

Unde si quando bellici rumores crebrescant, non tam in armis corporalibus et fortitudine confidendum, quam assiduis ad Dominum orationibus est insistendum, Deique sunt imploranda auxilia, cujus in manibus consistit salus, pax atque victoria; qui si pia devotione invocatus fuerit, nunquam se invocantes deserit, sed eisdem misericorditer adiutor in importunitatibus assistit. Nam cum suorum electorum manus et voces ad Patrem misericordiarum elevantur, hostium ferocitas annihilatur, ac nonnunquam hostibus subitanea ignominia mortisque fovea, piis vero inopina victoria disponitur; dum piam desperatæ salutis, impii autem decipulam insperatæ mortis intrant. Sed quod dicimus, evidentibus exemplis nos approbemus.

Moyses legislator cum manus suas in oratione elevabat ad Dominum, vincebat Israel; cum paululum remittebat, vincebat Amalec. Sic et rege Ezechia non corporalibus armis pugnante, sed cum lacrymis exorante, angelus Domini centum octoginta quinque milia Assyriorum una nocte interfecit. Josaphat rex laudes Domino personabat, et Dominus pro laudante hostes superabat, ita ut converteret hostium insidias in semetipsos, vel mutuis caderent vulneribus. Israelitæ vero ingentem prædam de spoliis occisorum tollentes, ita onusti sunt ut omnia portare non possent, nec per tres dies spolia auferre præ prædæ magnitudine. Quid referam de Machabæis, qui divino freti adiutorio sæpe victores fuerunt? Unde et famosissima ille Judas atque in bellis Domini invictissimus, ad plebem formidantem ac dicentem, *Quomodo poterimus pauci pugnare adversus multitudinem tantam et tam fortem, et nos fatigati sumus jejuniis hodie?* respondit: *Facile est concludi multos in manus paucorum; et non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis vel in paucis, quia non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci et superba, ut disperdant nos; et uxores nostras et filios nostros, et ut spolient nos; nos vero pugnemus pro animabus nostris et legibus nostris, et ipse Dominus conteret eos ante faciem vestram. Vos autem ne timueritis eos (I Mach. iii, 17-22).* Sicque irumpens in hostes, contrivit eos, et victoriam accepit de inimicis suis.

Nec solum in Veteri Testamento hæc facta sunt, sed etiam in Novo his similia contigerunt. Unde historia tradunt quod Constantinus imperator cruce Christi pro vexillo utens, universos hostes suos superavit. Similiter et Theodosius Augustus magis orando quam bellando quosdam tyrannos eorumque exercitus prostravit; cui Dominus tempestates, fulgura et tonitrua in auxilium contra adversarios

misit, et eos vindicta cœlesti protrivit, de quo quidam eleganter poeta ^a sic ait :

O nimis dilecte Deo, tibi militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

Quid autem mirum si per magna elementa magnus Dominus magnalia operetur, cum etiam in minutis volatilibus stupenda miracula ipse facere prædicetur? Ecclesiastica namque refert historia quod tempore Constantii imperatoris rex Persarum Sapore nomine, Nisibin civitatem, quam quidam Antiochiam Mygdoniam vocant, multis cum millibus obsidebat, cujus urbis episcopus atque rector et dux erat sanctus Jacobus apostolicæ gratiæ radiis illustratus. Per idem ergo tempus Ephraim vir mirabilis et conscriptor egregius apud Syros sacratissimo Jacobo supplicabat ut veniret ad muros, et videns barbaros, maledictionis jacula contra eos emitteret. Flexus ergo venerabilis homo ascendit in murum, et cum millia millium videret exercitus, aliam maledictionem eis non petiit, nisi sciniphes et culices, ut per parva animalia supernam virtutem potuissent agnoscere. Orationem vero secutæ sunt nebulae sciniphum et culicum. Et elephantorum quidem proboscidas, cum sint cavæ, equorum vero aliorumque jumentorum aures simul et nares implerunt. At illi ferre vim parvorum animalium non valentes, sessores suos ductoresque excussos dorsis projecerunt, et disruptas acies confuderunt, exercitumque relinquentes, summo impetu fiebant. Hoc modo territus imperator parvam clementemque correptionem in se cognoscens factam a Deo habente providentiam animarum eum pie colentium, suum exinde reduxit exercitum, confusionem non victoriam ex illa obsidione percipiens.

Legimus et alios sanctos viros, quos contigit aliquando cum Christiano populo in expeditionem exercitus esse, magis oratione contra hostes quam armis sæcularibus pugnasse; quomodo sanctus Germanus Antissiodorensis episcopus fecisse legitur, qui cum beato Lupo, episcopo Tricassinæ civitatis, in Britanniam ad extirpandam Pelagianam hæresim missus fuerat, quo tempore necessitas belli Britonibus contra Pictos et Saxones imminabat, quia Picti et Saxones, confidentes in multitudine exercitus sui, Britones opprimere disponebant, quos eadem necessitas in castra contraxerat ^b. Et cum trepidi partes suas impares judicarent, sanctorum antistitum auxilium petierunt. Itaque apostolicis ducibus Christus militabat in castris. Aderant etiam Quadragesimæ venerabiles dies, quos religiosiores reddebat præsentia sacerdotum in tantum ut, quotidianis prædicationibus instituti, certatim populi ad gratiam baptismatis convolarent. Nam maxima exercitus multitudo undam lavacri salutaris expetiit. Ecclesia ad diem resurrectionis Dominicæ frondibus contexta componitur, atque in expeditione campestri instar civitatis aptatur. Madidus baptismate procedit exer-

cit, fides fervet in populo, et contempto armorum præsidio, divinitatis expectatur auxilium. Tunc Germanus ducem se prælii proficitur, eligit expeditos, et e regione qua hostium sperabatur adventus, vallem circumdatam editis montibus intuetur, quo in loco novum componit exercitum ipse dux agminis. Et jam aderat ferox multitudo hostium, quam cum appropinquare intuerentur in insidiis constituti, tunc subito Germanus signifer universos admonet, et prædicat ut voci suæ uno clamore respondeant; securisque hostibus, qui se insperatos adesse confiderent, alleluia jam tertio repetitam sacerdotes exclamabant. Sequitur una vox omnium, et elatum clamorem repercusso aere montium conclusa multiplicant. Hostile agmen terrore prosternitur, et super se non solum rupes circumstantes, sed etiam ipsam cœli machinam contremiscunt, trepidationique injectæ vix sufficere pedum pernicitas credebatur. Passim fugiunt, arma projiciunt, gaudentes vel nuda corpora cripuisse discrimini. Plures etiam timore præcipites flumen quod transierant devoravit. Ultionem suam innocens exercitus intuetur, et victoriæ concessæ otiosus spectator efficitur. Spolia colliguntur exposita, et cœlestis palmæ gaudia miles religiosus amplectitur. Triumphant pontifices, hostibus fuis sine sanguine; triumphat victoria, fide obtenta, non viribus.

His itaque et talibus exemplis evidenter ostenditur quod magis homines sanctis orationibus ac divino auxilio, quam armis sæcularibus a periculo mortis protegantur. Unde autem solatia præsentis vitæ, et defensio contra universa pericula, et victoria de hostibus maxime quærenda sit, ipse Dominus in veteri lege priorem populum instruens ita ostendit dicens: *Si in præceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis, et feceritis ea, dabo vobis pluviam in temporibus suis, et terra gignet fructum suum, et pomis arbores replebuntur. Apprehendet messium tritura vindemiam, et vindemia occupabit sementem, et comedetis panem vestrum in saturitate, et absque pavore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris; dormietis, et non erit qui exterreat. Auferam malas bestias, et gladius non transibit terminos vestros. Persequimini inimicos vestros, et corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos, et centum ex vobis decem millia. Cadent inimici vestri in conspectu vestro. Gaudio respiciam vos, et crescere faciam, multiplicabimini. Et firmabo pactum meum vobiscum. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, et non abjiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, et ero vester Deus, vosque eritis populus meus. Ego Dominus Deus vester. Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreveritis leges meas, et judicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quæ a me constituta sunt, et ad irritum perducatis pactum meum, ego quoque hæc faciam vobis: visitabo vos in egestate et ardore, qui conficiat oculos vestros et antiquo S. Germani biographo, lib. 1, cap. 28, quem videsis apud Surium die 31 Julii.*

^a Claudianus, de tertio Consulatu Honorii.

^b Sumit hanc narrationem Sedulis a Constantio,

sumat animas vestras. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus devorabitur. Ponam faciem meam contra vos, et corruetis coram hostibus vestris, et subjiciemini his qui oderunt vos. Fugietis, nemine persequente. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sea ambulaveritis ex adverso mihi, ego quoque contra vos adversus incedam; et percutiam vos septies propter peccata vestra, inducamque super vos gladium ultorem fœderis mei. Cumque confugeritis in urbes, mittam pestilentiam in medium vestri, et trademini in hostium manus. Et reliqua. (Levit. xxvi, 3-25.)

Hæc ergo licet priori populo, qui terrena bona ambebat, per legislatorem dicta sint, tamen Christiano nunc populo convenienter aptari possunt, cui a Domino suo in præsentī tribulatione consulitur, et insuper bona futura in cœlis præmittuntur. Huic ergo optime convenit, ut mandata Domini sui servet, et totam spem suam in eo constituat, qui potens est ab omnibus adversis in se sperantes eripere, atque ad prosperitatis eventum et hic et in futuro suos electos transferre.

Ventosa cum desævīat
Euri procella perstrepens,
Altitonans de montibus
Cum nubilosa grandine,
Sylvæ ruantque protinus,
Turbetur et actus maris,
Minas et astris inferat
Ventus crepanti fulmine;
Ferit pavor mortalium
Tunc corda contremētium,
Ne sternat ira cœlitus
Propaginem terrestrium.
Quisquis sapit pericula
Vitare corde provido,
Fugit timens hæc omnia,
Tutum capessat ut locuni.
Sic ingruente maximo
Adversitatum turbine
Totis petenda viribus
Cœlitanantis dextera.
Beatus ille præminet
Qui tunc volante præpete
Oratione machinam
Poli penetrat arduam!
Alas habet hæc aureas
Volucris ore lucida.
Lævam regit jejunium,
Dextram tenetque largitas.
Hanc noscit ordo cœlitum,
Gaudens salutâ advenam,
Offert eamque gloriæ
Tribunal ante principis.
Votiva mentis xenia
Tunc prendit, ipsa lactea
Poli revisit climata,
Donisque omnia gratiæ.

CAP. XVI.

At vero si bene regentibus et præcepta Dei custo-

dientibus aliqua in hoc mundo adversa contigerint, nec mox debent contristari ab eo refugere atque de ejus auxilio desperare, sed fiducialiter agere, ac de Dei bonitate pleniter confidere. Siquidem hæc transitoria vita est justo tentatio tota, in qua plus interdum nocent prospera quam adversa; quia Dei electos prospera dejiciunt, adversa vero erudiunt. Ut enim sapientes perhibent, quinque temporum varietatibus regnum terrenum consistit. Nam primum tempus laboris est, quando per fragores hostium et bella contenditur. Secundum vero quando ipsum regnum suis incrementis ut luna usque ad plenitudinem tendit. Tertium tempus est ipsius plenitudinis, quando undique ab omnibus non offenditur, sed in plenitudine gloriæ suæ tanquam plenilunii claritas nobilitatur. Quartum tempus est in quo ipsius regni sublimitas instar lunæ decrescere incipit. Porro quintum, quod est novissimum, tempus est collectationis et contradictionis, quando rei publicæ quasi turris Siloæ summa corruit, ac nullus ad ipsam rem publicam stahiliendam quidquam boni facere vult. Unde colligendum est quam mobilis et quam variabilis sit terreni regni gloria, quæ nunquam in eodem statu perseverat, sed sicut luna ut per momenta crescit in prosperis, ita et decrescit in adversis. At vero gloria sine mobilitate nequaquam in terrestri, sed in cœlesti regno invenitur. In momentanea enim hujus sæculi potestate, et confusa rerum transibulum inconstantia, quomodo sæpe ex procellis adversitatum serenitas redditur, ita in procellas serena mutantur.

Itaque si aliqua contigerint adversa, qui providus est rei publicæ gubernator, non statim talibus tempestatum turbinibus infringatur, sed e contra valida mentis fortitudine in Domino confortetur, atque Omnipotentis gratias in adversis referat, qui in prosperis successibus de Domini sui clementia grates agebat. Parum est enim quando in Dei beneficiis, quæ nobis accidunt, gratulamur. Nam et hoc gentilis facit et Judæus et publicanus et ethnicus, Christianorum propria virtus est, etiam in iis quæ adversa putantur, referre gratias Creatori, ut in Dei præconium mens læta prorumpat, dicamusque: *Nudus exivi de utero matris meæ, nudus et redeam. Sicut placuit Domino, ita factum est; sit nomen Domini benedictum (Job. 1, 21)*. Quoties enim aliqua tribulatio in mundo evenit, qui boni sunt, velut vasa sancta, gratias agunt Deo qui eos castigare dignatur; illi vero qui sunt superbi, vel luxuriosi, vel cupidi, blasphemant contra Deum et murmurant dicentes: O Deus, quod tantum mali fecimus ut talia patiamur? At vero de bonis tribulatis ita in Job legitur: *Beatus homo qui corripitur a Domino! Increpationem ergo Domini ne reprobes, quia ipse vulnerat et medetur, percutit et manus ejus sanabunt (Job. 7, 17, 18)*. Nam fomentis lenibus, quibus nos Deus consolatur sæpe, sæpe etiam mordacissimum medicamentum tribulationis adjungit, et quasi clementissimus medicus incidere cupiens putridas carnes et

cariosa vulnera adurere, cauterio non parcat; non A miseretur, ut magis misereatur.

Interdum vero plus nobis utilia sunt bella et quælibet adversa quam pax et otium, quia pax delicatos et remissos facit ac timidos; porro bellum et mentem acuit, et præsentia quasi transeuntia contemnere persuadet. Ac sæpe superna disponente gratia dulcissimos fructus majoris pacis et concordie progenerat. Unde et Constantinus imperator, Suaviores, inquit, sunt amicitie post inimicitarum causas ad concordiam restitute. Quisquis vero bonus et justus rector spirituales et carnales hostes nec non quælibet adversa vel evadere vel triumphaliter vincere desiderat, armamentis spiritualibus munitus atque ordinatus fiat, juxta Apostolum indutus lorica justitie, galea spei, nec non clypeo fidei protectus, B ac divini sermonis gladio coruscus emineat. His enim et talibus armis sanctos atque clarissimos terrarum reges fuisse munitos, et superasse adversarios, et ampla tropæa de hostibus retulisse, atque inclyta regna diu et feliciter gubernasse, multis Scripturarum locis sæpissime legimus. Quomodo sanctus David, ut alios causa brevitatis omittam, armis spiritualibus præditus, quia Deum verum toto corde timebat et amabat, multa evaserat pericula, atque hostes Domini digna sæpe perculit ultione.

Ut globus lunæ modo luce crescit
Ductus in sphæram radii coruscant,
Nuncque decrevit variante motu
Corniger orbis:

Regna sic terræ bifido tenore
Gloria crescent modo prosperante,
Nunc et adversis minuuntur ortis
Aulica sceptra.

Res quid humanas querimur fugaces
Esse ceu fumus fluviisque præceps?
Nonne sic mundi variant recursum
Hæc elementa?

Post diem claram tenebræ sequuntur,
Post serenatas placidas et auras,
Illico surgit nebulis opacis
Sæva procella.

Taliter dulcem sequiturque pacem
Litium gurgis subitæ ruinæ.
Unde marcescit hominum propago
Flos velut agri.

At pius princeps Domino potenti
Corde contrito hilarique vultu
Gratias, postquam nova damna sentit,
Taliter offert.

Patris excelsi benedicta proles,
Qui creas totum renovasque mundum,
Nunc tuæ grates ferimus salubri
Nos medicinæ.

Tunc castigas medicante virga
Nos volens salvos nitidos ut agnos
In tui sacra gregis esse caula,
Optime pastor.

Unde myrrhati calicem liquoris

Quem ple nobis tua dextra porgit,
Simus ut salvi, bibimus libenter
Dona salutis.

Nosque lorica renitente justis,
Ac spei tuta galea, flagrante
Ense sermonis, fideique scuto
Quæsumus arma.

Et crucis signo radiante cornu
Exhibe votis populi precantis
Hostium cunctos superare fastus
Te dominante:

CAP. XVII.

Qui bonus est princeps, multis virtutum præconiis adornatur, maxime vero clementia, mansuetudine, animæ tranquillitate, nunquam recipiens tempestatem, sed pacis concordiam quam fieri potest semper amplectens, non solum erga suos, sed etiam circa inimicos; quos exemplo patientiæ atque clementiæ pium et magnanimum rectorem vincere oportet, testante Psalmista, qui ait: *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus* (Psalm. cxix, 7). Prudens igitur dominator per pacis connexionem studet semper amplificare, ordinare atque gubernare imperium; cum pax sit omnium rerum tranquillitas ordinis et connexionis et incrementum regis potestatis. Ut enim discordia maximæ res labuntur, ita concordia pacis etiam minima crescunt. Unde Publio Scipione interrogante, qua ope res publica Numantiæ prius invicta durasset, aut post fuisset eversa, Tyrseus quidam Numantinus respondit: Concordia, invicta; C discordia, exitio fuit. Siquidem Numantia civitas per annos xiv, solis iv millibus suorum, xl millia Romanorum non solum sustinuit, sed etiam vicit. Concordia dissensiones reprimit, aspera ad lenitatem, adversa in prosperitatem, inimicitias ad amicitiarum tranquillitatem reducit; amabilis inter amicos, inexpugnabilis ab adversariis, desiderabilis etiam ab inimicis. Hæc serena est domus, victrix in prælio; licet neque bellis velit esse implicata, nisi cum pernecessaria et justissima exegerit causa.

Sed sunt nonnulli qui successu terrenæ felicitatis et tumore superbiæ in tantum existunt elati, ut pacem ab hostibus oblatam spernere, et injusta bella suscipere non pertimescant; et, quod est gravius, duobus forte bellis impliciti, tanquam Spartanorum D furore, tertium non recusent. Sed sæpe tales virga divinæ ultionis juste intereunt, quoniam pacis donum sibi oblatum suscipere nolunt. Quomodo Amasiæ regi Judæ contigisse legimus, qui misit nuntios ad Joas filium Joachaz filii Jehu regis Israel dicens: *Veni et videamus nos* (IV Reg. xiv, 8). Remisitque Joas rex Israel ad Amasian regem Judæ dicens: *Carduus Libani misit ad cedrum quæ est in Libano, dicens, Da filiam tuam filio meo uxorem. Transieruntque bestie saltus qui sunt in Libano, et conculcaverunt carduum. Percutiens invaluit super Edom, et sublevavit te cor tuum. Contentus esto gloria, et sede in domo tua. Quare provocas malum, ut cadas tu et Judas tecum? Et non acquievit Amasias. Ascenditque*

Joas rex Israel, et viderunt se ipse et Amasias rex Judæ A in Bethsames oppido Judæ; percussusque est coram Israel (IV Reg. xiv, 9-12).

Libet etiam commemorare quod de ipso Juliano principe in historia refertur ecclesiastica, qui multos vicos castraque detinens, jam etiam civitates Persarum capiebat. Cumque venisset Ctesiphontem civitatem, in tantum obsedit regem, ut crebris legationibus uteretur, offerens dare suæ patriæ partem, si soluto bello discederet; quod Julianus noluit, neque supplicantiibus est misertus, neque mente percepit, quia vincere quidem bonum est; supervincere, nimis invidiosum. Credens utique magicis artibus, et falsa spe victoriæ præsumens; qui dum fuerat in equo et exercitum confortabat certum sperans triumphum, contra illum jaculum repente delatum, discurrrens per brachium in ejus latus immersum est. Ex hoc vulnere suscepit terminum vitæ. Qui vero justissimum intulit vulnus, hactenus ignoratur, sed alii quemdam invisibilem hoc intulisse ferunt, alii vero unum pastorem Ismaelitarum, alii militem fame et itinere fatigatum. Sed sive homo, sive angelus fuerit, palam est quia divinis jussionibus ministravit. Aiunt enim quia dum fuisset vulneratus, mox manum sanguine suo compleverit, et in aerem projecit dicens: Galilæe, vicisti! Et in eo ipso confesus cum blasphemia victoriam.

Nullus ergo pacis gratiam fastu temerario debet spernere, aut post hostes prostratos elato corde superpire, quomodo præfatus Amasias et Julianus fecerunt. Unde scriptum est: Non læteris super inimici tui interitum, ne forte superveniant in te similia (Eccli. viii, 8). Et iterum: *Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, et in ruina ejus ne exsulet cor tuum (Prov. xxiv, 17).* Nam Deo displicet quisquis exultat se in malis alterius. Unde beatus David de suorum interitu inimicorum non solum non erat lætatus, sed vehementer fuerat contristatus, affectu charitatis plangens fortes Israel a Philisthæis fuisse prostratos, et dicens: *Inclyti Israel super montes suos interfecti sunt. Quomodo ceciderunt fortes? Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in compitis Ascalonis, ne forte lætentur filii Philisthiim, ne exsulent filia incircumcisorum.* Et cætera (II Reg. i, 19). Quibus evidenter ostenditur quantum pietatis affectum sanctus David etiam erga inimicos habebat.

O quam pacificos Cunctipotens amat!

Quis regnum Solymæ perpetis annuit

Illos angelici gratia schematis

Ornans clarificat pectore vultibus,

Quorum simplicitas cordibus insita,

Sicut mos avibus felle carentibus.

Hac gaudet sohole celsithronus Pater,

Hæredesque suos hos Deus eligit.

Pacem qui sequitur, splendidus enitet,

Et verbis redolet mel velut Atticum.

Qui pacem renuit, in tenebris manet,

Et cæcus gradiens in foveam cadit.

Nam discors animi turbida motio

Expers consilii naufraga parturit

Incautis ducibus sæpe pericula,

Quam mortis sequitur mox violentia.

Pax vero medicans dissona glutinat,

Pax lites reprimens gaudia seminat,

Pax jungit populos perpete fœdere,

Regnum pace regit rector et optimus.

Quis charisma placet pacis aromate

Virtutum redolet sicut olivifer

Mons pinguis Domini, quo floit affatim

Lac mel Christicibus nectaris ubere.

CAP. XVIII.

Gloriosi principes et reges atque duces timorem Altissimi ante oculos habentes, neque de pacis tranquillitate, neque de triumphis victoriæ sibimet arrogabant, sed totum Omnipotentis gratiæ deputantes, dignas gratulationes sacraque vota, seu pro statu pacis, seu pro transacta victoria, Domino persolvebant, qui dat salutem et gloriam regibus in ipso fiduciam spei habentibus, qui voluntatem diligentium se faciet, et orationes eorum exaudiet, salvosque faciet eos; quia custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet: Sapientia quoque hoc ipsum attestante atque dicente: *Qui timetis Dominum, sperate in illum, et in oblectatione veniet vobis misericordia (Eccli. ii, 9).* Unde per Joel prophetam dicitur: *Dominus spes populi sui, et fortitudo filiorum Israel (Joel. iii, 16).* Quem pro multitudine misericordiarum suarum, et abundantia consolationum, et largitate beneficiorum, quibus humano generi ineffabili bonitate consulit, admirari et præconiorum laudibus ac benignis devotionibus exaltari et honorari oportet; Psalmista nos exhortante atque dicente: *Confiteantur Domino misericordie ejus, et mirabilia ejus filiis hominum (Psal. cvi, 21).* Cui et illud concinit quod in Deuteronomio legitur: *Ipse est laus tua et Deus tuus, qui fecit tibi hæc magna et terribilia, quæ viderant oculi tui (Deut. x, 21).* Unde et Israel populus duce Moyse pertransito mari Rubro, submersisque pelago Ægyptiis, canticum exultationis Domino personavit, quia ejus magna in se beneficia persensit. Quid autem referam de famosis et sanctis ducibus ac regibus ejusdem populi, qui quoties de manibus inimicorum liberati, vel de hostibus fuerunt victoriosi, liberatori et protectori suo tam hymnicas laudes quam pacificas hostias cæteraque vota Domino acceptabilia retribuebant? Inter quos ille devotus hymnicus David pro collatis sibi a Domino beneficiis spiritualiter exultans aiebat: *Cantabo Domino qui bona tribuit mihi, et psallam nomini Domini altissimi (Psal. xii, 6).* Hinc ille populus per Nahum prophetam admonetur dicentem: *Celebra, Juda, festivitates tuas, et redde vota tua (Nah. i, 15).* Quanta vero bona ipsa plebs Domini consequatur, per Joel prophetam breviter ita describitur: *Et comedetis vescentes et saturabimini, et laudabilis nomen Dei vestri qui fecit vobiscum mirabilia, et non confundetur populus meus in æternum (Joel. ii, 25).*

Sed et in Novi Testamenti tempore multi sanctissimi rectores, beneficiorum Altissimi non fuerunt immemores; sed quanto cæteris divina largiente gratia fortiores eminebant et gloriosiores, tanto magis Omnipotenti dignos recompensabant honores; qualis erat magnus et optimus imperator Constantinus, qui insigni pietate decoratus, superna disponente providentia, potitus est Europa universa atque Libya; super has etiam maximam Asiae partem tenens, subjectos habuit ubique devotos. Sed etiam barbarorum alii quidem sponte serviebant, alii devicti. Ubique triumphum videbantur, et victor cernebatur in omnibus imperator, qui divinae celsitudinis potentiam cognoscens atque admirans, et tanta sibi et humano generi collata per Omnipotentis gratiam beneficia enumerans, divitias divina laude atque honoris gloria refertas in hunc modum descripsit dicens: Sacratissimam custodiens fidem, veritatis luce participatus sum; luminis veritate gubernatus, sacram agnosco fidem. Denique per hoc, sicuti res ipsa confirmat, venerabilem religionem esse respicio, et doctrinam agnitionis sanctissimi Dei omnibus offerentem. Hujus cultum me habere profiteor, quia hujus Dei virtutem in auxilio habens, inchoans a finibus Oceani, omnem terrarum orbem firma spe salutis obtinui. Hunc Deum colo, cujus signum Deo dicatus meus exercitus portat in humeris, et a quo dum justo sermone aliquid poscitur impetratur. Ex ipsis autem tropæis insignibus beneficia repente suscipio. Hunc itaque Deum immortalis memoria me honorare profiteor, eumque summa puraque mente super omnia esse credo. Hunc inclinatis genibus invocabo, qui puram tantummodo mentem et immaculatam animam ab omnibus exigit; virtutis et pietatis actus exquirat, mansuetudinis et clementiae delectatur operibus, mites amat, habet odio turbulentos, diligit fidem, punit perfidiam, omnemque potentiam cum fastu despicit, superbiorum punit asperitatem, ad fastum elevatos perimit, humilibus autem ac patientibus digna retribuit. Quibus omnibus consideratis, multas Deo refero gratias, quoniam integra providentia omne genus humanum colens legem divinam, reddita sibi pace decenter exsulet.

Et hæc quidem piissimus atque Christianissimus imperator dans gloriam Deo pro immensis ipsius beneficiis dicebat. Quis enim rector sub Christiani nominis titulo insignitus, atque ab infantia tutela matris Ecclesiae ubere lacte sinu educatus, et in principali dignitatis apice divina disponente gratia sublimatus, non jugiter Omnipotenti victimas gratiarum offeret, non illius voluntati humiliter atque ardentem obedire, et sanctis ejus servis placare non magnopere contendet? si rex impius Nabuchodonosor Deum Israel honorat, si Alexander Magnus cum esset paganissimus illius templum adiit, illius majestati cervicem subdidit, se genibus provolutus curvat, ab illo auxilium efflagitat, illi victimas immolat, atque insuper sancti pontificem templi Jaddum plu-

rimis honoribus sublimat. Theodosius quoque lux imperatoris dignitatis sacratissima, pro beneficiis a Deo sibi collatis creberrimas gratias referebat, multis honoribus Christo suo vota compensans, quibus Christi amore refertis, tam Hierosolymis ecclesiae constitutas quam per singulas civitates positas multum honoravit, et cum Hierosolymam pergeret, et cum donuo remearet.

Si pax proveniat, seu plaudant ampla tropæa.

Arroget incantus talia nemo sibi.

Nam Deus omnificans, ingratos atque superbos
Mente sui cordis spernit ubique duces.

Diligit et mites, grates Dominoque ferentes,

Cujus multiplices gratificantur opes.

Nam neque divitiæ faciunt neque regna beatos,

Si non celsithrono laus sit honorque Patri.

Ob hoc eximius divino munere princeps

Hymnidicas laudes vota Deoque ferat.

Dum pax arridet, tumidus dum sternitur hostis,

Dum pollet terris copia plena bonis,

Dum Deus ex alto regem populumque triumphet

Magnifice plebem glorificando suam.

Absit murmurum populo, cum manna redundet

Tranquillæ pacis multiplicisque boni.

Cantica lætitiæ potius tollantur in astra,

Tantis pro donis organizare decet.

Spiritus omnipotens orbis dum climata refert,

Dum quoque terrigenis regna superna patent.

CAP. XIX.

Nam quisquis est prudens et sanctus Christiani populi dominator, beneficiorum Domini semper sit memor; ideoque beneficii largitorem honoribus magnificat, atque honoratum se esse cognoscit, piaque affectione de privilegiis et causis sanctæ matris Ecclesie, quæ est sponsa Dei vivi, conservandis et augendis, nec non de honore ac reverentia sacerdotali laudabilem sollicitudinem habet. Tunc enim se fidelem Dei esse cultorem ostendit, dum Christiana devotione quicquid ad honorem et gloriam Christi sanctæque ejus Ecclesie pertinet, ordinabiliter disponere fideli sermone studet, seque omnibus adversitatibus, si necesse fuerit, ob defensionem populi Dei, tanquam scutum objicit, qui se suumque regnum divina protectione defendi exoptat. Nec cessat augere honoribus Dei Ecclesiam, qui vult suum augeri et amplificare imperium; ac de pace et securitate pia solertia pertractat ecclesiastica, qui transitoriam et æternam pacem ac securitatem desiderat obtinere. Sit ergo fortis imitator ipsorum principum, qui ante ipsum juste et pie in voluntate Dei regnaverunt, et Christianum populum bene rexerunt, Christianique Ecclesiam opportuno solatio fovērunt, Dei timorem et cælestis remunerationis spem semper, ante oculos habentes, et omnia quæ agebant sive disponerant, secundum voluntatem ejus perficere festinantes, non pravorum iniquitatis consentientes, sed prava ir directæ summo studio secundum trutinam justitiæ transferentes. Sciebant enim quia qui emendare potest et negligit, participem se procul dubio delicti

constituit, quomodo in libris Regum narratur de A Heli sacerdote, qui filiis suis in cultu divino delinquentibus, et populo oblationes suas Deo offerenti viam facientibus, insuper et cum mulieribus quæ observabant ad ostium tabernaculi dormientibus pepercit, et non eos auctoritate paterna acriter corripuit. Quanta vindicta super eos venit, et super omnem populum! Quoniam traditi sunt ipsi filii simul cum arca Domini et universus populus in manus Philistiim, et cæsus est Israel plaga magna nimis, ita ut triginta millia peditum ibi cecidissent, quoad arca Domini capta est. Duo quoque filii Heli, Ophni et Phinees, mortui sunt, ipseque Heli cum audiret arcam Dei captam et filios suos mortuos, cecidit de sella retrorsum, et fractis cervicibus mortuus est; sicque sacerdotium ab ejus domo ablatum ad aliam B domum translatum est; nec quisquam de stirpe Heli ultra in templum Domini ministravit.

Hoc itaque exemplo et aliis similibus, quæ in Scripturis sacris referuntur consideratis, sacratissimi principes atque rectores non recipiebant personas adulatorum, mel dulcedinis verborum pravæ persuasionis veneno interniscentium, nec consentiebant fraudibus iniquorum nequiter blandientium; quoniam si illis consentiatur in talibus nequiis, non solum ipsi peccantes, sed et eis consentientes pariter interibunt. Ac boni et prudentes reges, quoniam ipsi recte vivunt, pio zelo prævaricantes disciplinabiliter redarguunt et corrigunt; unde sibi duplicem remunerationis a Domino palmam acquirunt, dum male in subjectis redarguere, et eosdem ad bona verbo et C exemplis provocare student. Oportet enim Deo amabilem regnatorem, quem divina ordinatio tanquam vicarium suum in regimine Ecclesiæ suæ esse voluit, et potestatem ei super utrumque ordinem prælatorum et subditorum tribuit, ut singulis personis et quæ justa sunt decernat, et sub sua dispensatione prior ordo devote obediendo fideliter subditus fiat. Et ideo in bono rectore debet laudabilis intentio esse, et bono studio illud providere, quatenus præpositi ecclesiarum Dei suum locum legitime teneant, eisque ad hoc administriculum regia clementia tribuat, ut officium suum secundum mandata Dei et sacrorum canonum instituta pleniter agere valeant; nec eis sæculares potestates impedimento fiant, sed potius ad fidem Dei servandam et cultum justitiæ perficiendum D faveant. Ideoque, ut in superioribus prædiximus, per singulos annos synodales fieri conventus necesse est, ubi ecclesiastica jura et negotia juste et legitime discutiantur. Idcirco diligentissime bono et pio rectori providendum est, ut sanctificatio nominis Domini, quæ in locis Deo consecratis manet sine ulla reprehensione, in quantum possibile fuerit, servetur. Et tales rectores atque dispensatores in eis constituentur, qui sine inexplibili avaritia atque luxuria res bene tractent divinas, et Dei servis atque famulabus sufficientem victum atque vestitum tribuant, viduisque et orphanis atque pauperibus juxta canones provisionem condignam primum impendant, et

PATROL. CIII.

servitutem congruam regi orthodoxo de rebus quæ supersunt exhibeant; ut primo ordine fiat quod ad divinum, et in sequenti quod ad humanum pertinet obsequium. Nam si provida solertia erga carnales milites cura sit exhibenda, quatenus eis cuncta necessaria erogentur impendia; et qui plus in bellicis tumultibus laborant, et ad profectum rei publicæ devotiores et fortiores, atque utiliores fiunt, plus mercedis et honoris accipiunt; quanto magis providendum de spiritualibus Christi militibus, quorum sanctis laboribus et orationibus ipsa res publica servatur incolumis et illæsa? Hostes quoque visibiles et invisibiles superantur, copia rerum temporalium cum prosperitatis eventu cumulatur. Sancti angeli in adjutorium populo invitantur, serenitas pacis redditur, imperium amplificatur. Postremo regia dignitas et honorificentia diu atque feliciter potestate extenditur, ac filii filiorum in apice regni nobilitantur.

Orthodoxus ac beatus ille rector eminet
 Qui Dei timore inactus atque amore fervidus
 Anteponit illa semper aulicis negotiis
 Christiana quis ubique crescit alma gloria.
 Qui pio tenore servat omne privilegium,
 Unde regis candidata sponsa Christi gaudeat.
 Qui lupos rapaces arcet æquitate regia,
 Christiana ne premantur improbis ovilia.
 Ipse zelotes et instat arcens more fulminis,
 Emicans et ultor ensis insequendo reprobos.
 Auribus modestis ille verba temit aurea,
 Ne mel ore suggerentis det venena toxica.
 Nam colax in ore gestat arte verba mellea,
 Cordis ac sinu retentat intus felle machinas.
 His homunculis resistat Christianus arbiter.
 Scita legum mos et ordo patriæque regulæ,
 Ac Dei colat ministros sanctitate fulgidos,
 Qui Deo placere norunt ore, corde, moribus.
 His precantibus beatis res beata publica
 Omnibus bonis abundat, sicut arva fructibus.
 Principis honor thronizat, ac tropæa buccinant
 Læta pax ubique regnat quieta gaudia.

CAPUT XX.

Has autem paucas de multis, divinas et humanas historias percurrens, vestræ, domine rex, excellentiæ commonitorias obtuli litteras, vestro amore ad hoc opusculum instigatus, sciens me debitorem esse vestræ celsitudinis obsequio; utile fore perpendens, si quæ sparsim in divinis et humanis eloquiis de quibusdam malis regibus sive principibus leguntur, in unum breviter deslorarem opusculum; unde possit vestrum delectari ingenium, et nostræ devotionis erga vestræ claritudinem intelligentiæ manifestari benivolum queat obsequium. Sic et apes ex diversis floribus mella in utilitatem dominorum transitura colligunt, quibus gratissimos favos artificiosa dispositione componunt.

Hos itaque apices velut enchiridion vestri sagacitas ingenii sæpius transcurrendo perlegat, quatenus facilius animadvertere possit quanta mala malis. et

quanta bona bonis rectoribus superna et divina iustitia rependat. Ut enim reprobis praesentes offensiones, calamitates, captivitates, filiorum orbitates, amicorum strages, frugum sterilitates, pestilentias intolerabiles, breves et infelices dies, diurnas agrotationes, mortes pessimas, et insuper aeterna supplicia retribuit; ita e contra justis et sanctis rectoribus multa in praesenti solatia, divitiarum abundantiam, triumphorum gloriam, pacis tranquillitatem, praecalam sobolis indolem, multos et felices annos ac perpetuum regnum in futuro donat. Nam sicut impiis sive prospera sive adversa cuncta in exitiosos fines accidunt, sic electis Dei omnes adversitates seu felicitatis eventus in bonum concurrunt, testante Apostolo qui ait : *Omnia autem concurrunt in bonum his qui secundum-propositum vocati sunt sancti* (Rom. viii, 28). In adversis quidem pro tempore exercitati, sed in prosperis abundanter a Domino consolati, fastu superhorum despecti, sed caelesti juvamine victoriosi. Quorum meritis et sanctorum precum intercessionibus hostes superati, princeps capti, urbes munitissimae fractae sunt tanquam tela aranearum, maria fuerunt pervia, fortia quaeque facta sunt infirma, et quae infirma existimabantur mox exstiterunt fortia. Aer quoque saepe ventis, nubibus et grandine contra rebelles decertavit, ultioribus aether ignibus atque tonitruis super hostes intonuit, aequora violentissimas exercuerunt tempestates, angelica deservierunt ministeria, sol luna caeteraque sidera cursum stabiliri statuerunt, terra vivos deglutivit ac mortuos, ab inferis eadem evomuit. Omnes enim creaturae eis erant subjectae, quoniam ipsi Creatori corde, verbo et opere subditi manserunt. Quippe quorum erat sanctum studium Deum timere simul et amare, sacra perscrutari eloquia,

* Sequuntur in Sedulii codice poemata xi brevia de virtutibus. Deinde de vitiis poemata x. Cuncta haec, quia neque auctoris neque aetatis notam praesecerunt, nunc certe omittenda censuimus. Postremo carmina in basilica Romana Sancti Petri olim protestantia, quae videre est apud Gruterum, inter epigr. Christ., T. II, part. 1. Sed pauca quaedam nec ibi, neque apud me in inscript. Christ., Script. vet. 1. V, videbar mihi reperire, quae ita se habent :

1. In dextro atrio sancti Petri.

Ingrediens quisquis radiantis limina templi,
In varias operum species dum lumina tendis,
Inclusum mirare diem fulgore perenni.
Cuncta micant, si lux tota luminatur in aula.
Ornavit praesul venerandas Symmachus aedes,
Priscaque cesserunt magno virtutis honore.

noscentes gloriam regum esse investigare sermonem et Dei sapientiam, sicut scriptum est : *Posside sapientiam, posside prudentiam principum sapientiae; arripe illam et exaltabit te, glorificaberis ab ea cum eam fueris amplexatus; dabit capiti tuo augmenta gratiarum, et corona inclita proteget te* (Prov. iv, 5-9).

Has igitur artes Omnipotenti beneplacitas studiose didicerunt, juste judicare, humiles ac benevolos esse erga bonos, superbos vero et intractos in malos; pauperes alere, ecclesias Dei adjuvare, nec spem in transitorio et caduco regno ponere, sed in caelesti et permanentis semper regni beatitudine votum ac desiderium collocare. Quorum exempla et insignia gesta, atque felicem transitoriae vitae cursum, insuper aeternae retributionis gloriam vos semper amare, cogitare, atque imitari, domine rex, summopere decet. Sic enim Dominus omnipotens erit custos et defensor vester contra omnes adversarios vestros, quos magnifica potentia sua conteret pedibus vestris, vel bellico seu pacis jure subjiciet, et corona gratiae suae vos in omnibus adornabit, dies vestros cum felicitate et gloria in hoc saeculo extendens, atque justorum consortio regum qui Deo placuerunt in perpetua felicitate constituens. Et erunt filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae (Psal. cxxvii, 3). Sedebunt post vos in solio regni vestri. Dabit eis longevam in hoc mundo aetatem, scilicet ac felicitatem, si in viis Domini ambulaverint atque mandata ipsius custodierint; insuper vero regnum caelorum, potestate et gratia Salvatoris et Domini nostri Jesu Christi, cui est perpes gloria et potestas cum Patre et Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

*Explicit Sedulius de Rectoribus Christianis *.*

2. In arca super corpus sancti Petri.

RUFINUS IUVENTIUS GALLUS VIR ILLUSTRIS
EXPRÆF. URBS

PRO BENEFICIIS DOMINI APOSTOLICI VOTUM SOLVIT.

3. In fronte foras in ecclesia Sancti Petri, ubi quatuor animalia circa Christum sunt picta.

MARINIANUS VIR ILLUSTRIS EXPRÆF. ET CONS. ORD.

CUM ANASTASIA INL. FEMINA

DEBITA VOTA BEATISSIMO PETRO APOSTOLO PERSOLVIT

QUAE FRONCIDUS PAPÆ LEONIS INVOCATA SUNT
ATQUE PERFECTA.

(*) Hic vides epigrammatis aetatem.

SEDULII SCOTI

EXPLANATIONES IN PRÆFATIONES SANCTI HIERONYMI AD EVANGELIA.

(Mal., ibid.)

1. *Beatissimo papa Damaso Hieronymus. Novum* D Evangeliorum volumen Romano sermone variis et opus me facere c. e. r. Damasus papa cum quatuor inter se discordantibus exemplaribus perspexisset